

Kazinczy, Ferenc

Ferenz Kazinczy: Můj vězeňský deník

In: Kazinczy, Ferenc. *Ferenc Kazinczy a Brno : (vězeňský deník Ference Kazinczyho a jeho pobyt v Brně)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000, pp. 17-52

ISBN 802102366X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123131>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ferenc Kazinczy: Můj vězeňský deník

Můj vězeňský deník (Fogságom naplója), in: Szauder József – Szauder Józsefné (ed.): Kazinczy Ferenc válogatott művei (Vybraná díla Ference Kazinczyho), első kötet (první díl), Budapest 1960, str. 213n.

Neděle, 14. prosince 1794. Ze soboty na neděli zmrzlo náhle bláto až bylo tvrdé jako kámen jako by uhodily mrazy už před dvěma týdny. V sobotu jsem se zastavil za svými dřevorubci v háji poblíž svého domu, který se začal stavět v roce 1791. V neděli jsem celý den psal. Moje matka byla večer ospalá a pospíchala s večerí, aby si mohla jít lehnout. I já jsem ulehl spolu se svým bratrem Józsefem./¹

Matka už téměř usínala, když ji zburcovaly obě komorné, neboť zaslechly, jak kdosi zabušil na mříže v okně. Bouchání uslyšela v sousední místnosti i matka a v domnění, že přišel host, přikázala, aby zavolali kuchaře. Ať host povečeří a jde si lehnout, protože jí se už nechce vstávat.

Jedno děvče vyšlo do síně se svíčkou otevřít dveře. Vykřiklo, když do síně vešel hulánský důstojník z pluku generála barona Jánose Mészároše, nadporučík Ehrenstein, syn lineckého poštmistra, který byl posádkou v Trebišově. Mezitím se ke dveřím předsíně postavili dva huláni s tasenými šavlemi.

„Kde je pan Kazinczy?“ – zeptal se důstojník. Děvče jej zavedlo do místnosti, kde ležel můj bratr. Neslo svíčku, důstojník šel za ní.

„Pane von Kazinczy,“ pravil důstojník bratrovi, „mám rozkaz doprovodit vás do Budína. Oblečte se, musíme bez prodlení vyrazit.“

„Mě?“ otázal se bratr.

„Vás, pane von K.“

„Kterého Kazinczyho?“

„Pana Franze Kazinczyho.“

„To nejsem já.“

Důstojník se leknutím div neskácel. Hrozilo mu totiž propuštění, kdyby dopustil, abych mu utekl nebo kdyby se spletl. V krčmě před našimi vraty popíjel už tři dny jejich člověk zachumlaný v huňatém kožíchu a vypytl se, jsem-li doma a budu-li doma v neděli a mám-li nabitě zbraně. Odpovědi posílal denně do Trebišova.

„Kde je ale potom váš bratr? Vždyť dneska ještě doma byl.“

Bratr ukázal, kde ležím, a důstojník vešel a docela přívětivě zopakoval to, co řekl bratrovi.

„Přicházím z rozkazu jeho královské výsosti arcivévody palatina (Alexandra Leopolda),² abych Vás doprovodil do Budína.“

„Podrobují se rozkazu jeho královské výsosti,“ – pravil jsem úplně klidně. „Kdy chcete vyrazit?“

„Okamžitě. Máte právo vzít si s sebou všechno, co budete pro své pohodlí potřebovat. Jen peníze mi musíte svěřit. Převezmu je od vás proti kvitanci, stejně jako všechny vaše spisy.“

„A kolik vozů máte k dispozici, pane nadporučíku?“

„Až do Nového Mesta pod Šiatorom pojedete svým vozem a se svými koňmi. Pak budeme cestovat s přípřežím. Spisy, které si nemůžete vzít s sebou, zapečetím. Někoho sem pošlou, aby je převzal.“

Když jsem se začal oblékat, vešla má matka ze síně do vedlejší místnosti a vykřikla jako lvice, když ji berou mláďata:

„Proboha, Ferenci, můj synu...“

„Milá máti“ – řekl jsem, „vidíte, že jsem klidný. Nemějte obavy, maminko, neuplynou ani dva týdny a budu zase doma.“ Moje slova matku uklidnila.

V místnosti bylo poměrně chladno, ale Němec se radoval, že mě dostal. To mu stačilo. Tak se mi naskytla příležitost a čas, abych kupu svých milostných dopisů vyndal ze sekretáře a vystrčil je z okna. Potají jsem poprosil matku, aby je opatrovala, než se vrátím domů.

Důstojník dovolil, abych se písemně rozloučil s několika přáteli, ale lístky si chtěl napřed přečíst. Proti tomu jsem neprotestoval.

Do Nového Mesta pod Šiatorom jsem dorazil na své bryčce a se svými čtyřmi krásnými koňmi za doprovodu dvanácti hulánů s píkami. Protože cesta nebyla projetá, pokračovala jízda pomalu, a tak byla půlnoc, než jsem se ubytoval v horních pokojích tamního hostince, stojícího na malém rynku. Měsíc svítil asi tak, jako slunce v mlze.

15. prosince. Navečer v pět hodin vstoupili do mého pokoje pan kapitán Zsigárdi z téhož pluku s Melchiorem Suľovským/³ a kapitán Fekete z Ivánky od Jelačícova uherského pěšího pluku s Ignácem Tántsitsem./⁴ Tento kapitán Fekete byl vyslán palatinem z Budína, aby nás pozatýkal. Zatkl tedy Tántsitse, tehdy ještě domácího učitele dětí hraběte Alberta Sztárayho v Michalovcích. Melchiora Suľovského zatkl v jeho vlastním domě v Rakovci nad Ondavou.

Za neslýchaně krutého mrazu jsme dorazili k třetí hodině ranní do Liszky./⁵

16. prosince. Důstojníci dbali na to, abychom se spolu ani potají nedomlouvali, a tak jsme na vozech seděli každý zvlášť se svým důstojníkem a dvěma vojáky. Ale Suľovský se ke mně nějak přitočil a prosil, ba zapřísahal mě, abych ho neprozradil. Ať si vzpomenu, že má dcery na vdávání. – „Dejte mi pokoj“ – povídám mu. „Já se znám a za sebe ručím. Řeknu vám jen jedno, ten, kdo zničí mě i sebe, budete právě vy.“

Na oběd v Szerencsi, kde jsme poobědvali s bývalou abatyší slečnou baronkou Sennyeiovou. Jela z Pešti. O půlnoci v Kőrömu.

17. prosince. Oběd v Keresztesi, noc v Kályi.

18. prosince. Oběd v Árokszállási, noc v Hatvanu.

19. prosince. Pro kruté mrazy nikdo necestoval. Já si však ustavičně přál, abych potkal známé, nebo někoho, od koho bych se mohl něco dozvědět a kdo by donesl mým milým zprávou, že mě viděl.

Před Kerepesem v lese u Gödöllő kráčel pěšky na sváteční legaci potocký togatus./⁶

„Kampak jdete, pane?“ – zavolal jsem na něho z vozu, kde vedle mě seděl můj důstojníček. Odpověděl mi.

„A kam jedete vy, urozený pane?“

„Já nejedu“ – odpověděl jsem. „Mě vezou. Pozdravujte profesora Szentgyörgyiho.“/⁷ Mou odpověď rozšířil Suľovský jako vtíp po celém Zemplíně a vtípkové ji často připomínali.

V Kerepesi jsme sestoupili z povozů pod kůlnou. Všichni běželi do teplé světnice. Já zůstal, neboť jsem zahlédl pana Ádáma Pogánye, vrchního župního služného borsodské župy a doufal jsem, že se od něho ledacos dozvím, co bych měl vědět a co by mi mohlo být k užitku. Nevida mě spoutaného, domníval se, že v Pešti slyšel falešnou zprávu o mém zatčení. Dělal jsem, jako bych o tom nic nevěděl, a zeptal jsem se, koho všechno zatkli. Dal mi do rukou jména zatčených a také žalobu královského prokurátora proti nim. To rozšířil Németh,/⁸ aby uklidnil veřejnost. Poprosil jsem Pogánye, aby se zatím zabavil, než oba spisy se svými spolucestujícími ve světnici pročtu.

Suľovský, který rovněž přečetl oba spisy, zvolal:

„Zaplatť pánbůh, že se přešetřuje tento delikt. On je tím pádem z toho venku, protože je nevinný.“ – Totéž jsem řekl já, totéž Tántsits. Kapitán Fekete se obořil na Pogánye a hrozil, že to ohlásí nahoru. Když ale slyšel, že oba spisy dal rozšířit sám prokurátor, a když viděl, že Pogány nás nebral jako zajatce, uklidnil se. Stačilo mu, že splnil rozkaz.

Fekete vyrazil na cestu hned po obědě. Zsigárdi a Suľovský hodinu po něm. Za další hodinu Ehrenstein a já. Fekete měl nařizeno, že do Budína nesmíme dorazit všichni najednou.

Ještě když jsem tam byl už jen já sám, přišli z Pešti János Fáy/⁹ a György Soós. Oba měli namířeno do Košic. Také oni vyprávěli, kdo byl zatčen, a že v Pešti i Budíně to vře. Nikdo nevěří té povídačce a celá záležitost je pokládána za akt teroru. Od Fáye jsem se dozvěděl, že manžel matčiny sestry, tajemník místodržitelství József Fodor,¹⁰ kterého jsem dobře znal, se u domu svého tchána barona Mihálye Sághyho v Dormándháze zastřelil a byl pohřben jako sebevrah v Csószu do příkopu. Poslali důstojníka, který měl Fodora zatknout. V noci s ním chtěl vyrazit na cestu. Fodor mu řekl, že je nemocen a že by měli kvůli strašným mrazům vyrazit až ráno. Do půlnoci hráli karty. Důstojník tvrdě usnul. Fodor se vytratil a o komín opřel pušku proti svému srdci a klesl mrtev k zemi.

Když jsem dorazil na břeh Dunaje, stáli tam se svými povozy Suľovský a Tántsits. Stále jsem dychtil po zprávách, a tak jsem požádal Ehrensteina, aby se mnou zašel do kavárny, že je mi zima. Šli jsme do Kemniczeru, tedy tam, kde se obvykle přichází na most.

Když jsme vstoupili, přestali právě královský fiškál Benedek Szent-Iványi, Gábor Rátanyi/¹¹ a kdosi neznámý hrát karty a chystali se jít domů. Szent-Iványi nás objal a políbil, Rátanyi, který se cítil v té věci namočen, ne. Podíval jsem se na něho s pohrdáním. Já, i kdybych byl v něčem namočen, bych svého přítele, kdybych ho viděl zajatého, objal.

Bylo deset hodin, když nás i s našimi věcmi na spaní nalodili na čluny. V dunajském strážním domku na Budíně jsme čekali na rozkaz, koho z nás odvedou. Skupina německých sedláků tu popíjela pivo a hulákala odrhovačky. Od Regmecu jsem spal jen pár okamžiků. Tady jsem to únavou již nevydržel a uprostřed mnoha Němců jsem tvrdě usnul. Když kaprál přinesl zprávu, že odvedou Tántsitse, hluk pojednou utichl. Hodinu po Tántsitovi šel Suľovský.

„Buďte statečný, pane bratře. Nic jim nepřiznejte“ – pošeptal mi, než odešel.

Na mě přišla řada po dvanácté hodině. Když jsme projížděli ulicemi a hradem, skřípala kola pod mým povozem na zledovatělém sněhu. Konečně jsme zastavili před františkánským klášterem. Z povozu jsem zaslechl, jak otvírají zámky na vratech. Na chodbě stál každých šest kroků voják s puškou, zachumlaný do bílé kapuce svého huňatého kabátu. Uvedli mě ke kapitánu Novákovi, který tu měl spolu s nadporučíkem Astleitnerem ze Sztárayho plu-

ku a dvěma civilními komisaři, budínskými měšťany Krammerlaufem a Pschérerem na starosti dozor nad námi./¹²

„Pane von Kazinczy“ – pravil Novák vlídně. „Musíte se podrobit osobní prohlídce. Dostal jsem to přísně nařízeno.“

Dva vojíni se sehnuli k mým nohám a prořacovali celý můj oděv i mě samého. Zejména důkladně prohmatali límeček zeleného uherského kožešinového kabátce, znamená, že tam u někoho našli nůž nebo tužku. Měl jsem na sobě kalhoty barvy červené řepy, bílou vestu a takzvaný kutscherpelz, tmavě zelený, medvědinou lemovaný kožich se silnou vatovou podšívkou.

Nic zakázaného u mě najít nemohli. Ehrenstein předal kapitánovi moje peníze. Ten mně z nich dal na ruku pět zlatých s tím, že víc mi dát najednou nesmí. Až je utratím, mám si říct. „A teď pojďte, pane, už je pozdě,“ pravil.

Potom mě kapitán (Novák) a Krammerlauf doprovodili do cely číslo jedna v dolní řadě.

Než pro mě sehnali slavník a peřiny, rázoval jsem světnicí jako smyslů zbavený sem a tam.

„Zujte si holínky“ – pravil Novák. Prošel jsem mezi stolem a postelí a ani jsem si nevšiml řetězu připevněného k podlaze. Dopadal tam stín svíce. Pod nohama mi zachrastil řetěz. Zhrozil jsem se. Mé ohromení trvalo asi jen minutu. Věděl jsem, že to budu nosit. Zuli mě a kapitán se omlouval, že mi musí nasadit na nohu železa. Je to jeho povinnost. Nasadili mi je. Druhý konec řetězu byl přišroubován k fošně. Sotva za mnou zavřeli, už jsem spal. Až do rána. Tak veliká byla moje únava po pěti dnech cesty.

Řetěz byl tak krátký, že jsem nemohl udělat víc než dva kroky. Postěžoval jsem si kapitánu Novákovi. Bude to má smrt, budu-li takto dlouho uvázán. Řetěz mi pak dala sundat jednou provždy Jeho Excelence Pál Almásy./¹³ ale když jsem měl předstoupit před soudce, musel jsem se vždy objevit v poutech, jako důstojníci u profouse. To se stalo 25. prosince.

29. prosince. – Kapitán Novák mi oznámil, že budu předveden k výsledku. Mám se proto obléknout a nasadit si pouta. Čekal jsem na tu hodinu připraven v krátké kazajce francouzské modře a modrobílých kalhotkách s bílou piké vestou. Tvář jsem měl zarostlou dva týdny neholeným vousem, vlasy rozčežené. Na pravé noze a levé ruce jsem měl pouta. Do refekráře mě dovedl kapitán Novák se sedmi vojáky ozbrojenými puškami.

Když jsem vešel dovnitř z chodby, opustili vojáci místnost a já zůstal stát za zády Ference Baye./¹⁴ Mlčky jsem se uklonil. Bay, podpírající si hlavu pravou rukou, vzhledl a zděšeně trhl hlavou. Prokurátor položil levici na opěradlo křesla a změřil mě ledovým krvežíznivým pohledem. V pravé ruce otáčel

jakýmsi listem, pohrával si s ním, klepal jím o stůl, obracel jej vzhůru tu pečeti, tu adresou. Berzeviczy/¹⁵ se zdál rozrušen. Tlustý Somogyi/¹⁶ byl klidný. Přes krátký kabátec si přehodil plášť. Obával se, že by mohl nastydnout.

Tenkrát jsem neměl ve svých dlouhých vlasech ani jednu stříbrnou nitku. Byl jsem malé postavy a jednooký Mikos/¹⁷ si myslil, že jsem právní praktikant. Prokurátor pokynul a Mikos se pustil do výslechu.

„Jaké je vaše jméno, ctěný pane?“

„Ferenc Kazinczy.“

„Odkud pocházíte?“

„Kolik je vám let?“

„Váš stav?“

„Vaše vyznání?“

„Jsem protestant helvetské víry“ – odpověděl jsem.

„Zapište reformované, velkomožný pane“ – křikl Bay. Zachytil jsem jeho posunek, abych s tím hrdinstvím přestal.

„Proč jste byl zatčen?“ – pravil Mikos.

„Z obžalovacího spisu velkomožného královského prokurátora, který mi v Kerepesi ukázal borsodský vrchní služný Ádám Pogány, vím, že se jednalo o jakýsi katechismus. Já však o žádném nevím.“

„Urozený pane, byl jste s Ferencem Szentmarjaym/¹⁸ na instalaci v Karlovci?“ – zeptal se prokurátor.

„Ano, byl. A vezl jsem ho svým povelcem do Šarišského Potoka.“

„A čím je tento dopis?“

„Můj. Szentmarjaymu. Musím říci, že více dopisů jsem mu neposlal a i v tomto listě jsem od něj žádal jen to, aby mi dal od knihkupce poslat Klopstockovy spisy./¹⁹“

K výslechům byl přidělován vyšetřující soudce. Mně určili Baye. Snad proto, že jsme byli oba kalvinisté. Ten se na mě nyní obrátil:

„Drahý příteli, jsme spolužáci a patříme k sobě. Víte, že vás mám od dětství moc rád. Pro tuto lásku a přátelství vás prosím, příznejte se. Víme všechno. Úplně všechno. Není čas na zapírání.“

„Děkuji vám za vaši blahosklonnost, urozený pane. Ale já se ničím neprovinil a nemám co přiznávat.“

Na to Berzeviczy se svou slovenskou výslovností, která krátí i dlouhé samohlásky, pravil:

„Urozený pane, víme všechno. Pro pět ran Kristových vás žádám, neškodte si. Nebuďte nevděčný k milosti dobrotivého panovníka. Povězte všechno, co jste spáchal.“

Na své odpovědi jsem neochvějně trval, a tak mě poslali zpátky do cely.

Leden 1795. Agent pan Nyizsnyánszky/²⁰ mně 3. ledna poslal lahvinku tokajského. 5. ledna se vyptával podžupan biharské stolice Imre Péchy,²¹ který přišel do našeho kláštera za důstojníky, může-li mi něčím posloužit. Poděkoval jsem mu za jeho starostlivost a požádal ho, aby mi dal přinést knihy. V domnění, že budu za dva týdny zase doma, nevzal jsem si totiž s sebou nic jiného než Horatiovy Epištoly a Musarion, Wielandovy Grácie a Smrt Ábela.²² Do rukou jsem je dostal 17. ledna, pravděpodobně po dlouhém zkoumání, nejsou-li v nich nějaké tajné poznámky.

22. ledna. Přes den mi sundali řetěz, 24. ledna i na noc. Tímto dnem počínaje nebyl jsem až do 8. května v poutech, jenom když mě vedli k výslechu.

30. ledna. Opět výslech, dnes již třetí. Držel jsem se statečně, ale byl jsem tak mimo sebe, a třebaže jsem věděl, že Jeho Excelence Pál Almásy jako předseda deputace královské tabule nesedí uprostřed, ale v čele stolu, tituloval jsem stále Jeho Excelenci tlustého Somogyiho, v domnění, že je to Almásy. Když jsem opět všechno popřel, zavolal si mě prokurátor Németh:

„Přistupte blíže, ctěný pane. Poznáváte to písmo?“

„Nepoznávám.“ Asi tři archy papíru byly popsané. Zalistoval jimi. „Melchior Suľovský“. Nepřerušil listování a znovu otočil na první list. Tam psal Suľovský, že v červnu 1794 za ním poslal Hajnóczy/²³ Ference Szentmarjayho se vzkazem, aby opsal katechismus a předal jej mně. „Na župním sněmu v Novém Městě pod Šiatorom jsem pozval Ference Kazinczyho do svého bytu. Přijel do Rakovce nad Ondavou. Sešli jsme do zahrady. Tehdy jsem mu řekl: „Milý pane bratře...“

„Není třeba, abyste pokračoval, velectěný pane.“ Řekl jsem na to Némethovi. – „Řeknu vám všechno. Nemám důvod, abych něco zamlčoval. Kdyby mě byl Suľovský nežádal, abych ho kvůli jeho dětem neprozrazoval, byl bych pověděl všechno už při prvním výslechu.“

Ten bohapustý Németh se zaradoval, zahrnul mě chválou a požádal kapitána, aby mně dal inkoust, papír, brk, nůžky (to všechno napřed vyjmenoval).

„Nestačí, abyste řekl, co víte a co jste dělal. Máte k tomu přidat také své mínění o státních záležitostech, o francouzské revoluci atd.“

Ten naivní člověk se domníval, že jsem stejný jako on.

András Berzeviczy řekl levočskému advokátovi Istvánu Koczokovi,²⁴ a ten to zase řekl mně, že když Suľovský ještě u třetího výslechu nic nepřiznal, rozhodla deputace, že Suľovský, který byl v letech 1790 a 1792 poslancem Zemplína na sněmu, dostane za své utrpení a nezasloužené ponížení titul rady jako odškodnění. Pak se jednalo o mně, co dostanu za odměnu já.

A když se o tom radili, vzal Suľovský prokurátora stranou, vrhnul se mu k nohám, líbal mu ruce a všechno mu o sobě i o mně přiznal. – A tady musím povědět, jak to bylo s körmöndským farářem.

Ten, když byl zatčen a pohnán k tomu, aby se zodpovídal, zatvrzele všechno zapíral. On žádný katechismus neviděl, ani mu o něm nikdy hrabě Jakab Sigray/²⁵ neříkal. Musí se tu jednat o omyl, který on nechápe. – Pohrozili mu, že ho budou konfrontovat s Sigraym.

„To bych si dokonce sám přál“ – odpověděl kněz. Odvedli ho stranou a předvedli Sigrayho.

Sigray potvrdil, že kněz převzal katechismus a opsal jej a vylíčil kde a jak i co řekl on a co řekl kněz. Předvedli kněze a Sigray mu to všechno pověděl do očí. Kněz se podivil a zvolal:

„Co vás to napadlo, urozený pane, že mi tak bezostyšně lžete do očí?“

Šlechtnému Sigraymu spadly klapky z očí. Viděl, že je na něm, aby svému příteli pomohl, a tak prosil soudce, aby kněze odvedl. Když se tak stalo, odvolal svá slova a doznal, že to o něm ve zmatku nalhal. – Kněz si odnesl domů rudý prelátský pás./²⁶

31. ledna. Z ulice sváželi na dvorek dříví, a kvůli tomu otevřeli vrátka. Stál jsem u okna, dokud byla vrátka otevřená. Měl jsem velkou radost, když jsem spatřil, jak tam kráčí pěšky místodržitelství rada László Majthényi./²⁷ Byl velkým přítelem Hajnóczyho. Ale ani Hajnóczy se nepřiznal.

4. února. Odevzdal jsem svou výpověď, která měla tři archy. Zde je z ní několik zlomků, které mi po čtyřiatřiceti letech utkvěly v paměti. Píšu to dnes, 24. srpna 1828.

„Než počnu vypovídat o věcech, jež se mne týkají, považuji za nutné předeslat, v jakém vztahu jsem byl k Melchioru Suľovskému, Ferenci Szentmarjaymu a Jozefu Hajnóczymu. Suľovský byl mým příbuzným. Bydleli jsme v jedné župě. Podobně jako já se rád věnoval zahradničení. Szentmarjayho jsem osm měsíců předtím ještě neznal. Hajnóczyho jsem vylíčil jako novodobého Sokrata. Neznám člověka, který by byl tak zapálen pro čest svého národa, který by byl tak vzdělaný, neúnavný, ušlechtilého ducha a moudrý jako on.

Podstatou věci je, vážení páni soudci, že jsem se provinil, když jsem v době disputace v zájmu přátelství a zákona mlčel. Podrobuji se jakémukoliv trestu a mám-li zemřít pro blaho vlasti, s radostí to přijmu.

Ano, s radostí. Neboť mé srdce se nemýlilo, když zahrnulo obdivem ty, kteří jsouce velkého ducha, vydali se v nebezpečí. Mé srdce mě povzbuzuje, abych vykřikl i já, když nebude zbytí: Bude-li třeba, jsem hotov zemřít pro tutéž věc i já.“

„Jaký to velký duch!“ – zvolali moji soudcové, jak mi to v roce 1803 vyprávěl Bay. Ať moji potomci vidí, co může člověk získat, umí-li krásně psát, a co získá, když smýšlí tak, jak je třeba. Já dokázal i v největším, nejzřejmějším nebezpečí mluvit o Hajnóczym vždy s úctou a chválou. Ten vůl Németh mi jen mlčky naslouchal a ve své proklaté duši přemítal snad o tom, že by můj útlý krk nedal katovi moc práce.

Bay řekl, že tu byl můj bratr Dienes/²⁸ a že moje matka a babička (manželka Ference Bossányiho) jsou zdravý.

17. února. Duševní i tělesná utrpení. Onemocněl jsem ze vzduchu ve vězení. Můj lékař mě přivádí k životu tinkturou. Přinesli mi oběd. Nakapal jsem si na lžici tinkturu a podivil jsem se, že se otvírají dveře.

Vstoupil právní praktikant István Aradi v uherském kroji s šavlí a podal mi certifikát ne adresou, ale pečetí vzhůru.

„Jeho Excellence (to byl pan József Ürményi/²⁹) pan personalis mnohokrát pozdravuje ctěného pána a prosí za prominutí, že královský prokurátor na tomto soudním předvolání špatně označil váš titul. Jeho Excellence to vlastní rukou opravila a vzkázala královskému prokurátorovi, aby chybu opravil, ale on to pro nedostatek času již opravit nestačil.“

„Vážím si Jeho Excellence“ – pravil jsem, „a prosím, ať si s tím nedělá starosti. Naopak, považuji to za další důkaz blahovůle, kterou mi Jeho Excellence po tolik let stále prokazuje. Chybné oslovení mi ostatně nevádí. Naučil jsem se tu snášet ledacos.“

21. února. – Pan agent Nyizsnyánszky mi poslal láhev tokajského. Kolem láhve byl ovinut proužek papíru se slovy: pro pana von Kazinczyho Franze.

Jelikož mé křestní jméno tu stálo na nezvyklém místě, a jelikož byl ve vězení jen jeden Kazinczy, pojal jsem nutně podezření, že by tu tudíž měli být vězněni Kazinczyové dva. Ale kteří? András, Péter, László (který je vojákem a tedy by ho zde soudit nemohli), József, István, či snad Miklós?³⁰ Na Dienese jsem totiž nepomýšlel. Věděl jsem ze slov Ference Baye (viz výše u 4. února), že je do dneška na svobodě.

23. února. – To byl den, kdy měla být provedena konfrontace. Opět za doprovodu sedmi vojáků s napřaženými puškami mě vedli do refektáře, kde mívali naši soudci svá sezení. Tehdy poprvé byla přítomna Jeho Excellence, Pál Almásy.

„Vážený pane, ctihodná královská soudní tabule se nemohla dostavit, protože Dunaj zamrzl. Zastupuje ji tato deputace. Souhlasíte? A koho si zvolíte za svého obhájce?“

„Přijímám sice, ale poněvadž můj osud následkem mé výpovědi závisí zcela od milosti Jeho Veličenstva, domnívám se, že se obejdu i bez obhájce. Ne zvolím si nikoho.“

„Vaše situace nám známa není. Navrhněte někoho z peštských obhájců.“

„Je-li nutné, abych měl obhájce, pak je mi lhostejné, kdo to bude. V Pešti žádné advokáty neznám.“

Dlouho na mě naléhali. Ale proč? Aby viděli, zda neoznačím někoho, koho měli v podezření. Bylo jim to přikázáno z Vídně. Našeptával mi to můj sokratovský démon. Ostatně docela zbytečně bych někoho navrhl. Obhajovat vězně měli povoleno pouze čtyři: pánové Madách (Sándor), Sámuel Szabó-Sáróí, Sámuel Tóth Pápai a Jakab Horváth.³¹ První byl papeženec, poslední luterán a oba prostřední kalvíni.

Bay, když viděl, že se zdráhám, prohlásil tím nejkliďnějším hlasem:

„Milý příteli, Dienes, který tu dnes byl, navrhl pro vás a pro svého mladšího bratra Szabó-Sáróiho. Budete s ním souhlasit, příteli?“

„Neznám ho, ale souhlasím.“ - pravil jsem a oni mě odvedli do cely.

„Pro svého mladšího bratra“ - řekl Bay. Dienes měl tři bratry Lászlóa (který byl vojákem), Józsefa a Miklóse. László nepřipadal ze zmíněného důvodu v úvahu. Navíc ho zcela změnilo vojenské povolání, kde to již jako mladý dotáhl brzy vysoko. To on měl tu odvahu, když se dozvěděl, že jsem byl zatčen, napsat mé matce, která pro mě truchlila, že pokud jsem vinen, láme on jako první nade mnou hůl. To jest, že mi přeje smrt. Bylo mi úzko v té nejistotě, je-li tu držen mladší bratr József nebo Miklós. A tak jsem si předsevzal, že podniknu všechno, abych se to dozvěděl.

25. února. - Prostřednictvím kapitána Nováka jsem dal poprosit tu bes-tii prokurátora Jánose Németha, aby ke mně přišel. Ten hanebník si myslel, že chci někoho udat, a tak s radostí přišel. Pěkně pozdravil, ale klobouk si zase nasadil. Považoval za nutné, dát mi na srozuměnou, že jsem něco méně než on. Totéž dělal také našim dozorcím důstojníkům, kteří ho nenáviděli stejně jako my. Tehdy se před ním třásl celý Budín i Pešt a dokonce i arcivévoda palatin byl před ním maličký. Obýval královskou rezidenci, měl vysoké příjmy a pořádal na císařův účet volně ty nejskvostnější obědy a večeře.

„Domine magnifice“ - řekl jsem mu - „agent Nyizsnyánszky mi s lahví vína poslal lístek, který mě přivedl na myšlenku, že je tu ještě jeden Kazinczy. Moje přesvědčení posílil při usvědčování rada Bay. Který Kazinczy to je, József, István (syn Andrásův) nebo Miklós?“

Németh přemýšlel, zda má odpovědět. Konečně řekl: „Je to Miklós!“

Vyhrkly mi slzy. „Pane bože! Vždyť je to ještě dítě!“

Ten zloduch mě politoval a pyšně řekl: „Ten nezemře. Svedl ho ten zatracený Szlávy.“^{/32}

Pěkné politování, pomyslíl jsem si, neboť slovy ten nezemře, jako by byl dodal: na rozdíl od tebe. Ale mně bylo jasné, kdo mě má v rukou, a tak jsem byl připraven na všechno.

V březnu. Před jedním z mých oken stála na dvorku, kde se štípalo dříví, stráž. Dodal jsem si odvahy, zaklepal jsem na sklo okna a zeptal se mládence:

„Řekni mi je jedno, kamaráde. Přivázejí ještě zajatce, nebo už přestali?“

Stál ke mně zády, krůček od okna. Když uslyšel klepání, kývl směrem ke mně hlavou, ale jen letmo. Na otázku odpověděl velmi srdnatě:

„Zatracení Němčouři, snad by jim to už mohlo stačit“ – a začal přecházet sem a tam po dvorku a na mě se už ani nepodíval. Vojáka, který by se dal do řeči s vězněm, by prohnali uličkou. Velký pozor dávali na metaře a topiče.

6. března. – Sám prokurátor přinesl mně a Miklósovi dopis od bratra Diense a dovolil, abych 11. března napsal matce. Dopis ovšem předtím přečetl.

14. března. – Dnes a dvacátého byl Dienes s prokurátorovým svolením u našich důstojníků v klášterní budově. Vypytał se, co bych potřeboval. Dvacátého mi poslal několik římských klasiků a šestadvacátého se vrátil do Varadína.

28. března. – Ze svého okna jsem zahlédl jednoho mladého vězně. Drželi ho v čísle 26. Desetkrát jsem prstem zaklepal na okenní sklo, neboť písmeno K je v abecedě desáté, pak jednou, neboť A je první, a pak všechna písmena mého jména. *On napsal na papírky vytržené z knih uhlím písmena.* Nejdříve K, pak O,P,A,S,Z. Pomocí písmen mi oznámil, že je rodákem z Budaméru, že je mladý advokát, který už složil přísahu.^{/33} Brzy na to doplatil. Písmena mu vzali a uhlí taky už nikdy nedostal.

31. března. – Včera ke mně přivedli mého advokáta pana Sámuela Szabó-Sáróiho. Nevím proč, ale nedovolili, abych s ním mohl promluvit beze svědků a dávali pozor na všechna naše gesta. Dnes jsem však dostal dopis od prokurátora, který se mi později poštěstilo poslat domů, a tak ho dnes ještě mám. Zde je slovo od slova.

„Vyšlo najevo, že v župách szatmárské a biharské, jakož i v Sedmihradsku, je nabízen a rozšiřován katechismus. – Můžete-li, pomozte své vlasti. – Zdalipak obdržel pan Gáspár opis katechismu? Co víte, ctěný pane, o košičanech nebo o lidech z Biharu a Sedmihradska, kde je Wesselényi?^{/34} (Vyptává se na Miklóse. Rádi by ho dostali.)

Vím, že Vám věc naší vlasti a Váš osud leží na srdci. Proto Vás v tom všem žádám o upřímnou odpověď a jsem Váš oddaný Németh, královský prokurátor, vlastní rukou.“

Ten zločinec by byl nejraději uvrhl do neštěstí polovinu národa, neboť čím víc bude zatčených, tím spíše může dokázat, jak je tu potřebný a jak věrně slouží. Jaké jsou jeho praktiky, to poznáme z jedné příhody, která dobře ukazuje na jeho krvežíznivost.

Zatčenému Antalu Szénovi poslal jeho bratr Károly, který o jeho zatčení ještě nevěděl, dopis od Balatonu. Pošta dopis předala Némethovi. Na to zatkli Károlye a vzali ho k výslechu do budovy gardistů. Otázky a odpovědi vyslechl přes dveře György Szlávy. Károly Szén, který byl poněkud mdlého ducha, psal svému bratrovi Antalovi o tom, jak sedí na břehu a střílí hůlkou, na které má na hřebíku napnutý drát, po rosničkách a ty podle jejich tloušťky nazývá králem a královnou, menší pak knížaty a hrabaty./³⁵ To se novému Caraffovi/³⁶ zdálo nebezpečné, a tak Károlye Széna kvůli tomuto dopisu po léta trýznil.

„Poslyšte, Széne, co znamená v dopise: ty jsi můj dej./³⁷ Co je to dej?“

„Přece Tunis, Tripolis, Alžír, vaše blahorodí.“

Németh:

„Cože, co? Jakou řečí to mluvíte?“

Nejenže Németh nevěděl, co je to dej, ale ani to, že v Africe jsou země, které se nazývají Tunis, Tripolis a Alžír.

Tento Németh byl malinkatý, břichatý človíček s lícemi, které víno a láska zabarvily svou rezatou nebo malinovou barvou do nádherné červeně. Každé jeho slovo, pohled, gesto dokreslovalo darebáka, který se z ničeho, bez zásluh vyšvihl nahoru.

Prvního dubna. – V uzavřených celách jsme jeden po druhém onemocněli a naši důstojníci, zejména šlechtitý Novák, prostřednictvím Jeho Excellence Pála Almásyho prosadili, že při zametání byly naše dveře otevřeny a z našich oken dali vysadit jednu tabulku. A brávali nás také od té doby na procházky po chodbě, což se mně přihodilo čtyřikrát.

Proti mým dveřím byly dveře Ference Verseghyho./³⁸ Prvního dubna, když byly mé i jeho dveře dokořán, jsem ho zahlédl. Měl okrouhlý plnovous. „Franci rudovousý“ – zavolal jsem na něho, ale můj důstojník nás okamžitě tlačil ode dveří pryč.

Ten špatný člověk snášel svůj nešťastný proces se strašnou úzkostí. Plakal, kňučel, propěvoval si svaté písničky. V noci jsem přitiskl ústa na zámek a zašeptal jsem mu, ať se vzmuží: „Z potupy můj strach, je horší než smrt.“

A zazpíval jsem to nahlas, abych mohl zalhat, kdyby mě náhodou oslovili, že si zpívám něco z Horáce, abych zahnal nudu.

6. dubna. – Poprvé mě vyvedli na procházku na chodbě. 7. dubna pak k panu Szabó-Sáróimu do místnosti poručíka Astleitnera. První hromy a blesky.

8. dubna. – Dnes mi přinesli mé spisy z procesu s rozkazem, abych je poslal zpět s dopisem, v němž bych svému advokátovi sdělil, zda jsem s jeho odpovědí na žalobu spokojen či nikoliv a co má napsat jinak, nebo co má přidat.

Nebudu se divit, jestliže čtenář neuvěří tomu, co nyní řeknu, ale povím to, neboť tím říkám nejčistší pravdu. Na jednadvaceti stranách dokazoval Szabó-Sárói, že se nejedná o zločin urážky Jeho Veličenstva, jak to dostatečně dokazuje proces probíhající proti Jánosi Laczkovicsovi.⁹⁹ Nejedná se o zločin urážky Veličenstva, ačkoliv obžalovaný, neznaje zákon, si myslí, že jej spáchal.

Z těchto jedenadvaceti listů dal prokurátor vytrhnout dvacátou stránku. Člověk, který to vytrhl, byl takový šetřilek, že mu bylo líto půlky zbylého. Na jedenadvacátý list přešlo z minulé stránky jen asi deset či dvanáct naškrábaných a poškrtených řádků, a tak mně zabralo dost času, abych to mohl přečíst. – V roce 1803 mi Szabó-Sárói řekl, že mu prokurátor Németh řekl: „Zahráváte si se svou hlavou, budete-li mít i nadále odvalu obhajovat obžalované tímto způsobem.“

Szabó-Sárói, stejně jako Madách a Tóth-Pápay, nám chtěli svými službami pomoci, ale nebylo jim to dovoleno. Jakab Horváth byl chytřejší. Hned při svém jmenování se informoval, bude-li mít možnost říci všechno, co bude chtít. A když slyšel, že ne, jednoduše se toho úkolu vzdal.

15. dubna. – Dnes poprvé zasedla královská soudní tabule, aby posoudila naše případy a projednala je.

29. dubna. Dnes jsem viděl svůj procesní spis podruhé. Královský prokurátor v něm měl v originálu založen jeden můj dopis, který jsem napsal Hajnóczymu z Varadína. Zde je jeho smysl: – Ležím zde nemocen se zlatou žilou, což mě nutí být v posteli bez kalhot. Co chvíli hrozí nebezpečí, že si kalhoty zašpiním. Hemeroidy ze mne udělaly sanscullota.

Dával jsem si velký pozor, aby mně v dopise obhájci neuklouzlo ani jedno neslušné slůvko. Ale tady jsem mu už výslovně přikázal, aby na dopis z Varadína, vykonstruovaný proti mně, ani slůvkem neodpověděl. A tento prokurátorův čin jsem označil za podlý.

2. května. – Do cely k Verseghymu postavili vojáka s tasenou zbraní. Nevěděl jsem, co má toto náhlé nařízení znamenat. A věru teprve nyní zača-

lo to pravé naříkání, kňučení a pláč. Ten nestydatý člověk se nehanbil chovat se jako zbabělec, jako by to mohlo něčemu pomoci. Vlk sežere beránka, ať bečí nebo nebečí.

8. května. – Přišel důstojník a oznámil mi, že se mám dostavit před soudce. Vrchní notář János Somogyi přečetl dlouhý rozsudek smrti. Németh se na mě zpupně mračil, zatímco si levici opřel vzadu o opěradlo. S klidem jsem vyslechl, že mě zabijí a mezitím co soudce četl můj rozsudek, přečetl jsem si já tituly čtyř soudních případů, které před ním ležely na stole a jejichž písmena byla otočena ke mně vzhůru nohama. Jeden patřil Suľovskému, druhý László Szent-Jóbi Szabóovi./⁴⁰ Název třetího jsem nemohl rozluštit, protože jej překrýval spis Suľovského, který byl přes něj položen.

„Podáte odvolání?“ – zeptal se prokurátor.

„Podám.“

Bay říkal, že Dienes odjel do Vídně.

Když mě dovedli zpátky do cely, zůstal tam se mnou jeden ze sedmi vojáků. Dveře za námi zavřeli. – Vypτάval jsem se ho, co tu chce. Položil si prst na ústa, a naznačil mi tak, že nesmí mluvit. Šeptem mi pak pověděl, že ten, kdo dostane takový rozsudek, dostane i stráž.

Otevřely se dveře a vstoupil profous. Odnesl mi postel, kufr a všechny moje věci. – „Co to má znamenat?“ – Neodpověděl. Pak mě svlékl a prohlédl, zda nemám pod košilí a chodidly tajně ukrytý nůž, kterým bych se mohl zabít. Hrabě Jakab Sigray totiž, když mu přečetli rozsudek smrti, pohrozil kapitánovi, že se zabije a vytáhl plochý perořízek, který měl ukrytý mezi chodidlem a punčochou. – U mě nenašli nic. – Předvolání prokurátora Németha mně přinesli zpátky s prádlem. V rukávu mé košile však nebylo. Znamení, že na ně přišli.

16. května. – Septemvirální tabule/⁴¹ schválila můj rozsudek smrti. Při jeho čtení byli přítomni pozdější královský zástupce György Majláth, protonotář Melczel, Boronkay a prokurátor Németh a dokonce mnoho dalších, kteří neseděli za stolem, ale stáli podél zdi. Byl mezi nimi advokát Madách. Ostatní jsem neznal. – Ve tváři jsem byl pobledlý, s dlouhými vlasy, nečesanými a se zašpičatělým vousem, neboť mi od ucha až k bradě prořídl. Ale tehdy jsem měl ještě všechny vlasy i vousy černé.

17. května. – Můj bratr Miklós byl propuštěn na svobodu, ale se započítáním vazby do trestu.

18. května. – Martinovicsovi, Hajnóczymu, Laczkovicsovi, Szentmarjaymu a Sigraymu přečetli každému zvlášť zamítavou odpověď Jeho královské Milosti.

Sigrayho odnesli omdlelého zpátky do jeho cely.

Szentmarjay ohnivě napadl královského prokurátora:

„Tak dodržíte, velkomožný pane, své veřejně dané slovo? Vy jste mě podvedl, pane, když jste mi dával naději, že dostanu milost, jestliže se ke všemu upřímně přiznám. Já zemřu, ale počkám si na vás před tím soudem, kde se soudí křivé přísahy.“

Laczkovics napadl všechny soudce a nechal je tam všechny se strašným opovržením. „Aby to dás sprall!“ – zařval, když vstoupil do své cely. „Jen jednou jsem uvěřil knězi a ten mě přivede na smrt.“ – Myslel tím Martinoviče.

Hajnóczy vyslechl rozsudek s klidem Sokrata. „Mohu odejít?“ – zeptal se. „Můžete“ – odpověděl prokurátor, udivený jeho klidem. Beze slova se uklonil a odešel do cely.

Martinovičovi přečetli zamítnutí milosti ne v budově gardistů, ale ve fran-tiškánském klášteře. Z refektáře jej totiž odvedli rovnou do kostela, aby ho tam zbavili kněžského svěcení. Když mu přečetli rozsudek, pronesl velkou řeč:

„Zemřu chladnokrevně. Zasloužil jsem si to od krále, jehož jsem chtěl svrh-nout. K tomu dojde později, ale to už nebude moje práce. Řekněte mi však, páni soudcové, s jakým svědomím můžete poslat na smrt šlechtného Sigra-ye, neschopného dobra i zla, kterého jsem si vzal za pomocníka jen proto, že jsem měl naspěch, a kterého bych vynechal, kdybych byl našel někoho vhod-nějšího. Což se ten člověk tolik prohřešil, aby za to musel zemřít?“

Soudcové jeho řeč přerušili a odvedli ho do kostela, v němž se náš pa-novník dal 6. června 1792 korunovat./⁴²

Se založenýma rukama vstoupil hrdým krokem a s předstíraným klidem do přeplněného kostela. Očekával jej jeho nenáviděný nepřítel, světící bis-kup, pozdější varadínský biskup Kondé./⁴³ Oblékli ho do kněžského roucha, které z něj poté podle ritu sejmuli. Přísluhující kněží z něj omylem svlékli i to, co nebylo ještě třeba a Martinovič jim řekl: „To snad ne!“

Kondé se nyní obrátil na soudce:

„Páni soudci, předávám vám tohoto člověka, který se spikl proti vlasti...“

„To není pravda. Ne proti vlasti, ale proti králi!“ – vykřikl Martinovič neobyčejně silně.

Ale ten vzdor jej v jeho cele rychle přešel. Když tam byl odveden, ote-vřel dveře a hlasem, jímž kněží zpívají u oltáře, se loučil se svými druhy a odprošoval je, že je uvrhl do zkázy. Chvilí si hrál na bezbožného, chvíli na slepce. Líbal krucifix a pak jej odhodil. Vzkázal palatinovi, aby mu dali no-tový papír, že na něj chce zachytit třináct polských tanců, které ve vězení zkomponoval. Nebylo mu to povoleno.

Tu řeč, v níž se Károly Szén zmiňoval ve větším sále prokurátorovi Némethovi o Tunisu, Tripolisu a Alžíru, vyslechl u dveří většího a malého sálu György Szlávy,⁴⁴ protože dveře jeho cely číslo 14 se nezamykaly, aby měl možnost se procházet. – Důstojníci oblékli mladé, krásné a pěkně rostlé paní Szlávyové uniformu a v noci ji dovedli k jejímu manželovi, pod záminkou, že si ve větším sále chtějí zahrát karty, zatímco Szlávy ve své cele spí. Stráž považovala paní Szlávyovou za důstojníka a volně ji propustila. Paní Szlávyová však s důstojníky, kteří už při kartách zůstali, karty nehrála.

Od 11. června jsme obývali tyto cely: 1. Antal Szén, 2.–3. Suľovský a já, 4. János Rosti/⁴⁵ a László Szentjóbi Szabó, 5. Batsányi/⁴⁶ 6. Hirgeist/⁴⁷ a 7. Smetanovič/⁴⁸ 8.–9. Cornelius Bujanovics/⁴⁹ a János Aszalay/⁵⁰ 10. Versegly a 14. György Szlávy.

K této budově gardistů musím poznamenat, že palatin měl mezi vídeňskými vojáky dvanáct gardistů. Ale protože dva vídeňští gardisté, Ordódy a Csesesz, zavraždili v prvních měsících roku 1795 svého vlastního kapitána Véghelyiho a zaplatili za to svými životy na šibenici ve svých jelenicových kalhotách na prostranství před vídeňskými baštami,⁵¹ palatin gardu zrušil a gardisty poslal zpět.

20. května. Ráno o sedmé hodině vstoupil ke mně do cely jeden slovenský voják. Šeptem jsem se ho začal vyptávat, co se to děje, že na domech stojících proti mému oknu sundali ze střech asi sáh tašek a že se tam před hodinou srotilo tolik lidu.

„Už je po nich,“ – povídá voják.

„Po kom?“

„Po těch pěti.“

„Po jakých pěti?“

„Knězi, podžupanu, kapitánovi, krásném mladíkovi a slepém hraběti.“ Knězem mínil Martinoviče, podžupanem Hajnóczyho, který zastával tento úřad v srémské župě. Za kapitána označil Jánose Laczkovicse a krásným mladíkem mínil urostlého, ztepilého Szentmarjayho, plavovlasého, s růžovými lícemi a tváří jako úběl lilie. Nebylo nad něj krásnějšího mladíka v celé Pešti a Budíně. A konečně slepým hrabětem mínil Sigrayho, jehož tvář a jedno oko bylo znetvořeno neštovicemi.

Než však vypovím, jak zahynuli, musím říct, co udělal Hajnóczy, když ho odvedli do jeho cely.

K těm pěti nepostavili na stráž jednoho, ale dva vojáky. Snad, aby byli pro katův meč zachováni a nespáchali sebevraždu, nebo možná proto, aby neměli možnost poslat nějakou zprávu. Jeden strážce to tak mohl na druhé-

ho prozradit. Možná však také proto, aby jeden ubránil druhého, kdyby někomu z nich vytrhl Laczkovics nebo Szentmarjay šavli z ruky.

Když jim sňali pouta, jak bylo zvykem, popadl je Hajnóczy a zařinčel jimi ve svých dveřích a zvolal: „Přátelé moji, raději zemřu, než bych měl tohle tři roky nosit.“

Sotva to vyřkl, vstoupil kapitán Novák a přivedl luteránského kněze Molnára z Pešti/⁵² a zase se měl k odchodu. Hajnóczy vykřikl:

„Pane kapitáne!“ Novák se zase vrátil. „Odvedte si toho muže.“

Molnár:

„Máte něco proti mému úřadu nebo proti mně samému?“

„Váš úřad a vaši hodnost ctím a ctil jsem ji po celý život. Dobří lidé se najdou i mezi duchovními. Ale copak si myslíte, že nevím, jak jste se z protestantského jezuitismu dal k tajné policii a udával svoje spoluobčany dvoru? Pryč, povídám, pryč s takovým darebákem! Pryč s ním, pane kapitáne!“

Chudák Novák odešel a kněze tam nechal.

Molnár požádal Hajnóczyho, aby dokončili ceremonii, že má s ním ještě jiné jednání. Potom mu kladl různé otázky, zda ten a onen byli vyslechnuti a Hajnóczy viděl, že i špicl může být užitečný a smířil se s ním. – Nyní budu pokračovat v započatém vyprávění.

Sigray byl tak vysílen, že ho vojáci podpírali dolů ze schůdků a nahoru na povoz.

Szentmarjay pískal hlasitě Marseillaisu, a to tak dlouho, kolik měl pochod slok.

Laczkovics se nechtěl vyzpovídat, ale nakonec souhlasil, když mu slíbili, že uvidí své nemanželské děti a že jeho pozůstalost bude rozdělena podle jeho ustanovení. „Zapomněl jsem zpovědní ceremonii, proto se, otče, ptejte“ – pravil. Jako jeden z hříchů přiznal, že věřil knězi.

Vstoupil důstojník a oznámil, že žebříňák je přistaven. Laczkovics, oblečený do bleďmodrých lemovaných kalhot, zdobených prýmky, sáhl po klobouku, ale důstojník mu řekl, že ten potřebovat nebude. „Dobrá“ – pravil Laczkovics, „ale to snad, pane, dovolíte, abych na cestu polkl své dvě rtuťové pilulky?“ Spolkl je a šel a posadil se sám bez pomoci na povoz. Statečně, ale ne v tichosti. „Servus Latinovicsi“ – zvolal poté, co ho mezi lidmi zahlédl. Latinovics/⁵³ se k němu otočil zády. „Podívejme se, on se snad ještě stydí, že mě zná!“ – Kratucsek/⁵⁴ mu vtiskl do ruky krucifix. Políbil jej kysele jako rebarboru a vrátil ho knězi, ať ho nese on.

Když mjíjel Vídeňskou bránu, zahlédl jakéhosi německého výrostka, který vylezl na břevno, jež tam bylo napříč položeno, a odtud pozoroval ty nešťastníky, kteří pod ním projížděli.

„Ty kluku jeden, koukej ať nepadneš dolů a nezabiješ mě dřív, než budu na popravišti.“

Když dojel na popraviště, zaslechl, jak se lidé čemusi smějí.

„Copak se smějete? Jde snad o korunovaci?“

Otočil se na žebříňáku a uviděl Szentmarjayho:

„Šťastnou cestu, příteli!“ – zavolal na něho.

Hajnóczy si jako psycholog zchlazoval krev po tři dny limonádou. S klidem došel k žebříňáku. Když vkročil na stupínek, chtěl mu voják pomoci. On se však ohlédl a řekl mu:

„Nenamáhejte se. Vystoupím si tam sám.“ Tu zahlédl královského státního zástupce:

„Urozený pane, doporučuji vám svou sestru. Zařídte, prosím, aby jí už stalo to, co jsme já a můj otec za naše služby vydělali.“

„Starej se o svou duši a ne o sestru“ – odpověděl mu ten nafoukanec.

Zestárlý kat třikrát ťal Sigrayho a když to viděl Martinovič, kterého postavili vedle kapitána Plecze (ten mi to pak sám vyprávěl), omdlel a postrčil Plecze před sebe, aby už radši nic neviděl. Ostatní zemřeli jednou ranou. Laczkovicsovo mohutné tělo poté, co mu usekli hlavu, převrátilo stolicí. Hajnóczymu vykročili naproti dva katovi pacholci a chtěli mu svléknout šaty. Nedovolil, aby na něj sáhli. Kabát si svlékl sám. Tu objal Molnára. Na lavici usedl s obdivuhodným klidem. Otrásl se hrůzou teprve když mu kat roztrhl košili ve dvě, aby sjela s ramen, a když mu nůžkami stříhal na krku drobné vlasy.

Martinoviče stěží přivlékli k lavici. Tam mu zavázali oči a katův pacholek mu přidržel konec šátku. Šátek sklouzl po jeho plešaté hlavě a Martinovič se s radostným úsměvem rozhlédl. Doufal, že dostal milost. Ale oči mu opět zavázali a jeho hlava se skutálela. Místo zalité krví posypali pískem a pět těl odnesli na vršky, které se zdvíhají nad Budínem. Nikdo neví, kde byli pohřbeni.

Druhý den ráno popraviště rozkvetlo růžemi. Kdosi tam v kulatých hrnících zasadil růže.

30. května. – V mé cele pobýval často jeden srbský voják, který se jmenoval Rakić.

„Ale pane“ – povídá mi – „copak že jsi tak veselý, zatímco ostatní se stále souží? Cos provedl, že tě sem přivezli?“ – Pověděl jsem mu, že mou veškerou vinou je, že jsem cosi napsal a že jsem neprozradil své druhy.

„To bys byl pěkný ptáček, kdybys to udělal“ – povídá mi. „A jaká vina je v tom, žes cosi napsal, když sis to psal jenom pro sebe? A jen kvůli tomu tě chtějí zabít?“ – Tomu chudákovi to nešlo na rozum. Potom si přehodil šavli

do levé ruky, pravou nohu překřížil přes levou a výhrůžně zvedl pravou ruku a řekl: „Pride bida i na Nemca!“ – měl ve zvyku dávat si nohy křížem, když se rozcílił. Tehdy přehazoval vždy šavli do levé ruky, zatímco pravíci gestikuloval.

Dnes vstoupil a byl jako vyměněný. Viděl jsem na něm, že mi něco chce. Šavli vzal do levice, sáhl do kalhot a beze slova mi vtiskl do ruky papírek. Psal to Sušovský. A inkoustem. Omlouval se, že mě i sebe prozradil. Domníval se, že ho za to pustí na svobodu. Slyší, že prý jsem veselý, že tancuji a že si zpívám. Určitě musím mít nějaké dobré zprávy. On celé dny a noci propláče. Prosí mě, abych mu ihned poslal dopis, který jsem prokurátorovým prostřednictvím dostal z Vídně.

Já inkoust neměl. A abych měl papír, koupil jsem si čokoládu a špendlíkem, který mně zůstal v šatech, jsem psal na papír své verše, které jsem tam skládal. Odpověděl jsem tedy Sušovskému, že žádné zprávy neznám. Veselý jsem proto, že nechci upadnout v trudnomyslnost. Máme-li zemřít, ať zemřeme pěkně.

Statečný muž snáší důstojně radost i trýzeň.

Těmito slovy jsem zakončil lístek, který jsem psal dvě hodiny. Špendlíkem jsem vypichoval do papíru dírkou.

31. května. – Můj lékař, když viděl, jak jsem zesláblý, přikázal, abych denně vypil žejdlík budínského vína, třebaže jsem jinak abstinent. Byl to pro mě milý příkaz, neboť jsem měl záminku dát si přinášet víno a tím napájet své vojáky a abych jim mohl dát i najíst, nechal jsem bohatě vyvařovat. Jeden voják do sebe hodil víno tak rychle, že červené víno potřísnilo jeho bílý řemen od váčku s patronami. Dostali jsme oba strach, on i já. Ale dobrý Novák rozkázal, aby vojáka nechali být.

Od pití vína se mi spustila krev z nosu a dnes mi tekla celý den. Večer v devět hodin ke mně zavřeli vojáka, kterého jsem zatím ještě neviděl.

„Jste Maďar?“

Neodpověděl.

„Jste Němec?“ – žádná odpověď.

„Jste Slovák?“ – opět nic.

Když tlouklo tři čtvrtě, voják mě oslovil:

„To vám pořád tak teče krev z nosu?“ – zeptal se.

„Vy jste Maďar a ani to nechcete přiznat? Příteli, to je zlá věc. Odkudpak jste?“

„Z Dady v župě Szabolcs.“

„Já jsem ze Zemplína. Tak to jsme tedy sousedé.“

„Ach, pane“ – povídá ten šohaj, „kdybyste jen věděl, jak mě sledovali. Jednou nechybělo mnoho a byli by mě sbili holí. Já jsem byl důvěrníkem pana podžupana (Hajnóczyho) a zařídil jsem mu všechno, jenom nemůžu najít nějakého Ference Kassaiho, abych mu vyřídil jeho vzkaz.“ Napadlo mě, že by ten vzkaz mohl být pro mne, a tak jsem se ho vyptal, co o tom Ferenci Kassaim ví. Odpověděl, že jen to, že má hnědé vlasy a je to mladý muž štíhlé postavy. Tady že chodí v zeleném plášti a v kalhotách barvy červené řepy. Vyhledal jsem svoje karmínově červené kalhoty od uherského kroje, ukázal mu je a řekl, že se jmenují Ferenc Kazinczy, a ne Kassai.

„Pane Kazinczy, pane Kazinczy“ – povídá voják. „Počkejte, přijdu sem o půlnoci a povím vám, co je třeba.“ Jenže já se obával, že už ho sem nepustí a donutil jsem toho člověka, by mi všechno řekl hned.

„Nuže, jenom tolik: Když zůstanete naživu, pane, on vás prosí, abyste šel do Šoproně až vás pustí na svobodu a vzal si za ženu jeho snoubenku. Bude-li vědět, že si jeho nevěstu vezmete vy, klidně zemře pod katovým mečem.“

Někdo musel mít toho chlapíka v podezření, protože jsem ho už nikdy víc nespatriil.

1. června. – Včerejší den byl pro mne nezapomenutelný. Neboť to, že si Hajnóczy přál, abych si vzal za ženu jeho snoubenku, bylo mi poctou, kterou jsem pociťoval v plném jejím dosahu a byl jsem na to hrdý.⁵⁵ Nezapomenutelným se stal ale také dnešní den – strašlivou vzpomínkou.

Krví z nosu jsem naplnil dvě tři umývadla. Nakonec jsem usnul. Probudiv jsem se, když o třetí hodině ranní zhasl jeden starý voják svíci, která hořela na římsce u kamen. Po místnosti se rozšířilo ono pochybné světlo, které vídáme u neduživců nemocných na smrt.

„Vy jste Maďar?“ – zeptal jsem se ho.

„To jsem, pane“ – odpověděl voják. Nebál se jako jeho druhové.

„Co se to děje?“

„Nic dobrého – povídá. „Pozitří setnou hlavu tomu knězi s tlustým zadkem (Verseghymu) a jednomu mladému pánovi.“

„Pročpak by stínali?“ – povídám. „Kdyby je bývali chtěli popravit, tak by je popravili v ten den jako těch pět.“

„Že nesetnou? Ale do pr..le, setnou. Jako kdyby nikdy neměli hlavu na ramenou. Kat a dvě rakve jsou už tam (u budovy gardistů) nachystané. A nám přikázali, abychom pozitří utvořili špalír.“

V pět hodin přišel nový strážce a pověděl mi totéž. V sedm hodin přišel třetí se stejnou novinou. V devět hodin to čtvrtý potvrdil. A v jedenáct hodin řekl pátý to samé, co ostatní před ním.

Obýval jsem celu číslo jedna, Verseghy číslo dvě a všichni mi říkali, že kněz s tlustým zadkem a mladý pán budou společně popraveni. Za mladého mohli považovat mě. Malé štíhlé tělo mě dělalo mladším, než jsem byl. Myslel jsem si, že na smrt půjdu já.

Zemřít přirozenou smrtí, i to je velmi těžké. Což potom pod katovým mečem a ještě jako zločinec! Ale v duchu jsem se povzbuzoval. Strach není v neštěstí nic platný a zemřít jako zbabělec je hrozné. Je třeba zemřít klidně, říkal jsem si.

Ve dvanáct hodin mi přinesli oběd. Za malou chvíli se dveře mé cely opět otevřely a nadporučík, aniž by se na mě podíval, řekl:

„Pane von Kazinczy, oblečte se. Páni královští radové jsou zde, aby vám oznámili královu odpověď.“

Ta odvrácená smutná tvář a ta královská odpověď mě vylekaly. Byl jsem neustrojen, a tak jsem si tedy natáhl šaty. Stejně jako jindy i dnes, když jsem měl předstoupit před soudce vzal jsem si soukenný plášť s bílou vestou a kalhoty. Plášť byl podšit šedivým beránkem.

Zouvák mně vzali 8. května, neboť jej považovali za nástroj, jímž bych se mohl zabít. Protože mi stále z nosu tekla krev a holínky nebyly dost volné, dalo mi jejich obutí značnou práci. Přišel nadporučík:

„Pane bože, vy stále ještě nejste hotov?“ – pravil pohněvaně.

„Pane“ – řekl jsem mu, „nemám zouvák a z nosu mi crčí krev.“ Počkal na mě.

„Tak tedy jdeme“ – pravil potom.

Když jsme vyšli z cely, otevřel dveře u Verseghyho a odváděl ho. Tu jsem si všiml, že můj bílý kapesník je celý od krve. Vrátil jsem se pro čistý. Důstojník a Verseghy už byli v refektáři.

Jak jsem kráčet po chodbě, spatřil jsem před dveřmi refektáře dva felčary. Drželi přístroj na pouštění žilou a rudé sukno, aby tomu z nás, komu se udělá mdlo, mohli pustit žilou. – Ten zlý Németh i dobrou věc dělal nelidsky. Nač jsme to měli vidět dopředu?

Když vedli Ludvíka XVI. pod gilotinu, on, který se stále domníval, že ho jen straší a posléze ho jako krále omilostní, zvolal: „Jsem ztracen!“⁵⁶ Já, když jsem spatřil ty dva felčary, zvolal jsem jako on „Jsem ztracen!“ Pokládal jsem svou záhubu za jistou a více jsem už nedoufal.

Za stolem seděli jen dva. Vrchní notář Somogyi, který měl šlechetnou duši a náš krvežíznivý Caraffa.⁵⁷ Somogyi ponořil své oči a smutnou tvář do papírů, Németh si ledově měřil pohledem László Szentjóni Szabóa i Verseghyho a číhal, co se tak asi děje v jejich myslích.

László Szabó si přinesl do vězení pohlavní chorobu. Neměl odvahu přiznat to ani lékaři. A tak ten léčil toho nešťastníka chybně. Szabó byl celý seschlý, kalhoty z jelenice mu plandaly na holeních. Vesta s rukávy, již měl přes ramena, mu sahala až ke kyčlím. Opíral se zády o zeď, protože neměl sílu stát.

Verseghy se ustrojil do reverendy, neboť dříve býval pavlánem a potom polním kaplanem. Na rukou a nohou měl pouta. Čapku z černého sametu s bleděmodrou sametovou podšívkou držel v rukou a třásl se po celém těle jako osika.

Já vstoupil klidně a beze slova jsem se uklonil. U nosu jsem si stále přidržoval bílý kapesník, protože i tady mi ještě tekla krev. Vedle László Szentjóbí Szabóa a Ference Verseghyho zaujal místo mladý, vousatý, černovlasý muž (Vrchovský) s kozí bradkou v kabátě tabákové barvy, který mu sahal téměř až ke kolenům.

Opět zachrastily řetězy. Otočil jsem se a uviděl jsem jakéhosi tloušťka malé postavy s prokvetlým plnovousem. Vkročil klidně a s pokojnou duší. Zůstal stát nedaleko mě, ale trochu vzadu. Ten se netřásl jako Verseghy. Byl to Antal Szén, svého času jeden z vychovatelů hraběte Pála Esterházyho, nyní nevím jaký úředník u budínské komory, kde Hajnóczy zastával úřad tajemníka.

Teď kolem mne prošel mladík s rudým vousem - byl to Pál Uza./⁵⁸ Přísežný právní zástupce ze zemplínské župy.

Opět zařinčely okovy a já se zhrozil té postavy. Černý plnovous a ne dvě, ale tři oči. Tak se k nám blížil jakýsi neznámý silný muž. A co nahánělo ještě větší hrůzu byly jeho krátké černé kalhoty, černé punčochy a střevíce. Což měla společnost zapotřebí se špinit ještě s takovým hnusným Němcem! - pomyslíl jsem si v duchu. Třetí oko toho Němce byla velká bradavice u pravého oka. (Byl to typograf Landerer)./⁵⁹

Znovu zachrastily řetězy. Ale kdo by je byl všechny spočítal! Somogyi četl: „Po prozkoumání akt vámi zaslaného XIII. procesu, nahlédnuvše, že Pál Óz a Sándor Szolártsik/⁶⁰ neskýtají žádnou naději na polepšení, nařizujeme tímto vykonat na nich rozsudek smrti. Ostatní budou drženi ve vězení tak dlouho, dokud neprojeví patřičné projevy pokání.“

Poctivý Somogyi přednesl rozsudek ještě jednou, protože panstvo mu ve zmatku možná dobře neporozumělo.

Vrchovský/⁶¹ udělal krok dopředu, poklonil se a připravenou řečí poděkoval za královskou milost a prosil své soudce, aby jeho poklesek přičetli na vrub jeho mládí a blízkému příbuzenství s Hajnóczym, jehož se však neuctivě nedotkl. Jeho matka byla sestrou Hajnóczyho. - Z nás všech se snad ni-

kdo nebál o svou hlavu tak jako on a Verseghy, který vděčil za svůj život okolnosti, že by jinak museli zahynout dva kněží a z nich by ani jeden nebyl pastorem protestantským.

Když Vrchovský domluvil, ujal se slova Németh. Natáhl pravici a pohrozil jí směrem ke mně: „Jen si dejte pozor! Jen si dejte pozor! Ke smrti jste neměl daleko.“

„Myslí tím snad mě?“ – řekl jsem si v duchu. „Vy, vy, Széne!“ To proto, že byl Szén nejen poddaným svého pána, ale i placeným sluhou.

Z refektáře jsme vyšli spolu s Verseghym.

„To mi tedy pověz“ – povídám mu, „co to bylo za člověka ten Hajnóczy, že z dopisů, které jsem mu psal, mi v procese předložili dva? Jeho zatkli 16. srpna, Martinoviče 1. srpna. Proč ty dopisy nespálil?“

„Co je mi po tom“ – pravil Verseghy. „Jsem rád, že se zase mohu s chutí najíst.“

„Nejsi nadarmo flandákem“ – odpověděl jsem a podivil jsem se, že i ve vězení uctívá své břicho jako pánaboha.

3. června. – Oholený Szolártsik se naposledy elegantně ustrojil a pronesl k davu řeč. Bubeníci stáli připraveni, aby začali bubnovat, kdyby říkal něco jiného, než bylo připraveno. Óz zemřel s opravdovým klidem jako Hajnóczy. Neměl zájem se předvádět.

5. června. – Navštívil mě nadporučík Astleitner: „Nejsou vám ty vousy nepohodlné?“

„Jsou jednou z mých útrap. Často se probouzím, když se mi zachytí do polštáře.“

„Tak se, pane, oholte.“

Přivedli holiče. Ten mi vousy nejdříve ostříhal nůžkami, pak mě oholil. Ještě mám ty vousy schované.

K holení došlo proto, že ke mně přivedli mého strýce Andráse, bratra mého otce, a mého mladšího bratra Dienes, a to ještě v tutéž hodinu. A s nimi přišel i Ötvös,⁶² asistent Jánose Németha, a dával pozor, abychom si potajmu něco neřekli.

7. června. – Přišli za mnou András, Dienes, Péter Szirmay, Gáspár Boronkay a pan Szabó-Sárói.⁶³ Znovu přišli 8. a 9. června, pokaždé však s dozorem. Jednoho dne s nimi přišel i Alexandr Suľovský, bratr Melchiora, druhý šarišský podžupan. – Suľovský vyprávěl s jakou chladnou nadutostí a krutostí s nimi mluvil József Izdenczy,⁶⁴ ten všemocný státní rada. Kanceléře hraběte Pálffyho/⁶⁵ tituloval jako osla, a když přišla řeč na ty popravky, tvářil se, jako by byl problém v tom, zda má kuchař podříznout černou nebo kropenatou slepici.

Jednou čekala v předpokoji manželka Györgye Szlávyho. Uvnitř byl zemplínský podžupan hrabě József Esterházy./⁶⁶ „Jakže?“ – zvolal ten opilec. „Vy si myslíte, když jste hraběnkou, že vám budeme hned opékat klobásy?“

10. června. – Pozdě večer se mě nadporučík Astleitner zeptal, zda bych nechtěl navštívit Sušovského. „Rád“ – pravil jsem. „Ba co víc: Děkuji za tu otázku. Ale z toho byste mohl mít nepříjemnosti, pane nadporučíku, a proto nepůjdu.“ Ubezpečil mě, že ani on, ani já z toho nic zlého mít nebudeme, a tak jsme šli.

Sušovský plakal, objímal mě a odprošoval. Divil se, že mě vidí tak veselého. Teď teprve věří tomu, co slyšel od vojáku a slíbil, že si můj dopis nechá na památku.

„Cože? Vy máte můj dopis?“

„Pořád ho ještě mám.“

„Okamžitě sem s ním. Vždyť kdyby ho uviděli, byl by z toho Rakić nešťastný.“

Dopis jsme spálili, neboť Sušovský, který dobře podmazával prokurátora, měl povolenou i svíčku.

11. června. – Hned za úsvitu nás odvedli k budově gardistů a ubytovali nás v těch místnostech, kde trpěl Hajnóczy.

Sušovský a já jsme obývali celou číslu jedna s okénkem. Pod námi ve dvojce bydlel náš kapitán pan Ignác Novák.

Když jsme vstoupili do místnosti, žádal Novák, abych políbil jakousi velkou skvrnu na zdi u kamen. To přání se mi zdálo nepatřičné, a tak jsem neuposlechl.

„Ještě mi poděkuješ, až ti řeknu, co je to za skvrnu“ – povídá Novák. Nato jsem ji políbil. V kruté zimě, jaká bývá jednou za sto let, si zimomřivý Hajnóczy oblékl svou šubu z aszódské modři a ta modř z kožichu se obtiskla na zeď. Zeptal jsem se, v které posteli spal Hajnóczy a tu jsem si vybral pro sebe.

Stále jsme ještě vystaveni rozmarům prokurátora Németha, ale nyní k nám již pouštějí návštěvy a přehlížejí, máme-li tajně nůž. Já si nechal přinést papír s inkoustem a pustil jsem se do práce ráno od tří hodin do pozdního večera. Kdybych tak býval už tehdy sepisoval historii našeho utrpení! Jak mě teď těší, že mám alespoň pár stručných zápisků.

30. června. – Byl u mne bratr Dienes. 4. července se vracel zpátky do Varadína.

Naše rozsudky dali vytisknout v desetitisícovém nákladu u Landerera a starý György Szlávy mi to tajně přinesl. Jednotlivě byly otištěny také v novinách, přeloženy do maďarštiny a němčiny. Čtenář z nich sice moc moudrý

nebyl, nám ale nemohli udělat nic milejšího. Alespoň svět viděl, že naše činy nebyly zločinem, ale nerozvážeností. Sigraymu dali za vinu, že zmírňoval slova katechismu, Laczkovicsovi, že je činil příliš ohnivými. Potřebovali příklad, aby se země třásla.

10. července. – Královský prokurátor János Nyéki Németh opustil Pešť a jeho vězňové byli předáni vojenské správě. Byli jsme vysvobozeni z bezbožných rukou té bestie. Zároveň splaskla sláva těch dvou profousů, velmi starého a tupého budínského senátora Krammerlaufa a nemilosrdného Pschérera, který dosáhl mužného věku. Krammerlauf nebyl zlý, ale byl to blázen. „Jezte, jezte“ – pobízel Martinoviče chystajícího se na smrt, aby snědl chřest; – „nic si z toho nedělejte“ – totiž že mu kat usekne hlavu; – „nechte si dobře chutnat.“ Ten druhý Němec s povedeným jménem (vyslovuje se Pšérer) byl stejně tak blázen jako i zlý.

„Teď se vám bude dařit lépe“ – pravil dobrý Novák jen tak, aby řeč nestála. „Ukážu vám, jak zachází s nešťastníky voják.“

A dobře s námi zacházel už jen proto, abychom pocítili, oč jsme na tom lépe pod vojenským dozorem, než pod Némethem, jehož také on sám tolik nenáviděl.

13. července. – Bratři György a János Szlávyové obdrželi zprávu, že jejich matka, sestra popraveného Jánose Laczkovicse a s námi vězněného László Laczkovicse,^{/67} ve Varadině zemřela. Cítili jsme s nimi upřímnou soustrast. Kapitán Novák pod dojmem zármutku chvíli váhal, zda nám má cosi sdělit či ne, ale nakonec řekl, že palatin (arcivévoda Alexandr Leopold) zahynul trapnou smrtí v Laxenburgu.^{/68} Nějaký italský jarmarečník jej poučil o výrobě rachejtlí a on poslal povoz plný těchto rachejtlí do Vídně, aby tam své sestře Amalii uspořádal na její svátek ohňostroj. Se dvěma či třemi sloužícími pracoval na rachejtlich v Laxenburgu. Vzal jeden svazek raket a přibil ho na kaštan, aby viděl, zda do sebe střelný prach nenatáhl vlhkost a zda se vznítí. Jelikož se nevznítí, strhl jej z kaštanu, vzal s sebou do pokoje a strčil pod postel. Tam se ale svazek vznítí a od něj chytly všechny rachejtle a střelný prach, který v pokoji byl. Arcivévoda chtěl vyběhnout ven, ale v tom dýmu se zmýlil a místo do dveří vběhl do velké almary a tu na sebe strhl. Tak tam ubožák zahynul se svými sluhý ve čtyřiašedesátihodinových mukách.

5. srpna. – Generál Barkó,^{/69} vrchní velitel v Uhrách, nás poctil svou návštěvou. Národ ho nenáviděl, neboť se o něm vědělo, že je šéfem tajné policie pro celou zemi.

7. srpna. – Dnes vyjel směrem na Kufstein kapitán Fekete, který nás zatkł v Zemplíně, se Szentjóbi Szabóem a László Erdélyim.^{/70} 8. srpna vyrazil

tím směrem také poručík Czékus s Antalem Szénem a Tántsitsem, devátého třetí důstojník s Batsányim a Landererem. Desátého kolem půlnoci čtvrtý důstojník sám s Versegym. Na Budíně sotva měli takový vůz, do něhož by se Verseghy spolu se svým důstojníkem vešel. Tak široký měl zadek. Odvezli je v zasklených kočárech se všemi jejich věcmi.

20. srpna. – Přišel za mnou bratr József Kazinczy. Přinesl mi zprávu, že moje manželka, tehdy ještě svobodná dívka, opustila ve Vídni klášter salesiánek, kde byla od roku 1786 na vychování a je v Kázméru u svých rodičů.^{/71} Napsal jsem paní hraběnce jeho prostřednictvím následující řádky. Moje žena ten lístek schovávala ve své modlitební knížce jako památku na mé věznění do té doby, než jsem si ji vzal za manželku.

„Dobrotivá paní hraběnko! V duchu vidím ten kýžený okamžik, kdy přivinete k vašemu mateřskému srdci své dvě milé děti a prožívám tu radost s vámi.“^{/72}

Ve vězení na Budíně, 20. srpna 1795.

21. srpna. – Pokud mne paměť neklame, byl dnešním dnem uveden na Budíně primasem Józsefem Batthyánym^{/73} do úřadu vrchního župana peštského komitátu arcivévoda Josef.^{/74} Stalo se tak ve sněmovně, která stojí proti jižnímu křídlu našeho kláštera. – Tohoto arcivévodu jmenoval u nás císař místodržícím na místo dřívějšího nešťastně zahynuvšího palatina, protože zemský sudí, hrabě Károly Zichy,^{/75} naléhal na zemský sněm, aby byl palatin konečně jmenován. Již samo o sobě toto naléhání za nynějších povážlivých časů bylo vládou nelibě přijímáno a ona stížnost jen zhoršila situaci, když komisař, vyslaný z Vídně do Budína, dovezl spolu se spisy zemřelého palatina zároveň i projekt, jak by měl nově dosazený palatin zvýšit autoritu místodržitelství nad uherskou kanceláří. Tato myšlenka pocházela od Zichyho, a jelikož si palatin přál, aby ji dal na papír, odpověděl Zichy, že pro tento úkol je vhodnější personalis^{/76} Ūrményi. Ať to arcivévoda nařídí jemu. Ūrményi uposlechl a vlastnoručně vše sepsal. Když se to dostalo do vlády, byli Zichy a Ūrményi zbaveni svých úřadů a rovněž tak i hrabě József Haller.^{/77} Ten ne proto, že by se na té věci podílel, ale proto, že byl hlavou zednářských loží v Uhrách. Nepatří to sice k předmětu, o němž píši, ale musel jsem to připomenout kvůli věcem následujícím.

V celé zemi nastalo nezměrné zděšení a každý tuto událost vykládal tak, že v dobách teroru se dvůr chtěl zbavit předsedů obou sněmoven, horní i dolní, neboť po vykácení dvou cedrů se celý les roztřeše. – Zichy vystupoval po ztrátě úřadu hrdě a magnáti teprve nyní dokazovali, že vědí, jak se

mají chovat: Dříve nenáviděného Zichyho začali oslavovat a Rusovce byly den co den plny nových hostů. Když jel arcivévoda Josef na svou vlastní instalaci vrchního župana z Vídně do Budína, šel na župy příkaz, aby byl arcivévoda na hraničních přechodech přijímán s veškerou úctou. Avšak Zichy, vrchní župan rábské stolice, nařídil, aby tak nikdo z rábského župního úřednictva nečinil, a tak se i stalo. Ūrményi bědoval, omdlěval, dva tědny z toho ležel nemocen. Šlechetněy Haller se ale pěsto na peštěskě instalaci objevil. Aby se tam totiě ukázal a šel pěříkladem, jak je těeba snášet nezaslouŹeně rěny.

Toho veěera, kdy se konala instalace, byly osvětleny věechny ulice Budína a Pešti. Veěer kolem devětě hodiny oslovil mne a Gyěrgye Szlěvyho kapitěn Nověk, ať se s něm jdeme na to osvětleně do Pešti podívat. Jě protestoval. Mohly by z toho vzniknout potěze, ne něm, ale jemu.

„Zatraceně chlapi“ – povědě na to ten lehkomyslněy, ale dobrěy muŹ. „Revoluci zaětě, to jste odvahu měli, ale jět se mnou do Pešti to uŹ neměte?“ Nadarmo jsem namětal, Źe se strachuji o něho a ne o sebe. Museli jsme jět. Nikdo něs, děky bohu, nepoznal.

22. srpna. – Melchior Suľovskěy a Jěnos Szlěvy mají bět odvezeni dnes, Jěnos Juhász,^{/78} běvalěy premonstrět, dvacětěho těetěho, rovněŹ tak Kěroly Bujanovics/⁷⁹ a Jěnos Aszalay, věech pět do Śtyrskěho Hradce. Szlěvyho a Suľovskěho bude provězet nadporuěík pan Keresztesi, kterěy bydlě něyně jako lěkař abaujskě župy v KoŹicěch.^{/80}

24. srpna. – Dnes byl podruěě pěedveden Kěroly Szěn, ělověk, kterěy poznal Tunis, AlŹěr a Tripolis a jehoŹ věslech se Gyěrgyovi Szlěvymu podařilo u dveřě odposlechnout.

24. zěrě. – V pěti zaskleněch koěěarech pod dozorem těř děstojněkě něs vypravili na cestu do Brna – Jěnose Rostěho, chirurga Brehma,^{/81} Pěla Lukěcse/⁸² a Karola Smetanoviěe dnes, Lěszlě Laczkovicse, Sěmuela Vrchovskěho, Ference Hirgeista, Jězsefa Pruzsinszkyho/⁸³ a Mihělye Baranyaiho/⁸⁴ 25. zěrě. Śestadvacětěho zěrě pak odjeli v jednom koěěare Gyěrgy Szlěvy a jě, v druhěm dominikěnskěy mnich Domonkos Makk,^{/85} Pěl Uza a Jězsef Ūjgyěrgyi.^{/86}

Transporty zařizoval kapitěn Plecz, o němŹ byla řeě v souvislosti s Martiniěovou popravou. TěhoŹ dne jsme byli za śsvitu v Csabě, kde jsme potkali kapitěna Feketeho, kterěy se vracel z Kufsteina. Vyprávěl, Źe jel pěs Vědeň a tam podal cěsařovi hlěšeně o tom, jak se vězni chovajě, a Źe když je dobře poznal, vzal je na jednom městě dokonce na běl a oni, Źe se kupodivu vrětěli bez dozoru tam, kde nocovali. Cěsěr Feketemu nezazlěval, Źe dopřěl zajatcěm trochu radosti, a to svěděě jen k chvěle cěsařova srdce. Oběd jsme snědli v Dorogu, pěspali jsme v Nyerges-Ūjfalu.

28. září. – Oběd v Szónyi, nocleh v Ácsi.

29. září. – Ráb, nocleh v Ötveényi. – V Rábu jsem vyhledal pana Jánose Kise, v té době profesora rektora, dnes šoproňského superintendenta, jehož jsem ten den spatřil poprvé, ačkoliv jsem si s ním řadu let dopisoval./⁸⁷

V Ötveényi se moji druhové dali zvesela do zpěvu. Přišel k nám Dániel Kallós a spolu s ním i Mihály Kovács,/⁸⁸ nyní lékař v Pešti. Oba procestovali společně německé země a Holandsko. Když byli u Schlözra,/⁸⁹ bylo jeho první otázkou, zda-li znají Kazinczyho. Po celém Německu se s hrůzou a zlobou proslýchalo, co se stalo na Budíně.

Když nás kapitán Novák předával na Budíně kapitánu Pleczovi, požádal ho při té příležitosti, aby nám sejmul řetězy. Plecz to nechtěl učinit a tvářil se, že prosbu neslyší. V Ötveényi nás sám oslovil: „Děti boží“ – to bylo jeho oblíbené úsloví, – „zahodte tu proklatou bagáž!“ A po celou cestu nás dál vedl bez řetězů.

30. září. – Oběd Mošoň, nocleh Rusovce. – Velkou potěchou jsou pro mne zahrady. Už v Ácsi jsem požádal Plecze, aby mě vzal do zahrady hraběte Károlye Esterházyho./⁹⁰ V Rusovcích bylo mou tužbou spatřit zahradu hraběte Károlye Zichyho. Plecz ochotně vyhověl:

„Komorníkův syn je v mém pluku důstojníkem. Ten chlapec nás musí už kvůli svému synovi poctit paštikou a tokajským.“

Zichy se odebral do Esterházy. Dům zel prázdnotou. Vyhledali jsme komorníka, jenže ten nás nepoctil ani paštikou ani vínem, ale za to nám vyprávěl – a to mně bylo milejší – že jeho pán nebyl ještě nikdy v takové vážnosti jako od té doby, co byl propuštěn. Nic si z toho nedělal, ale také o tom nemluvil. Ťményi onemocněl, ale za dva týdny přesto vyrazil do Vídně, aby se tam ospravedlnil. Z Červeného Hrádku se však musel kvůli své nemoci vrátit nazpátek. Podruhé dojel až do Rusovců. Na mou zprávu, že Ťményi přijíždí, vyběhl mu Zichy po schůdkách v ústrety, objal jej a pravil: „Vítejte, Vaše Excellence, vítejte. Povím vám něco, co zažene všechny chmury z vaší duše.“

Potom se spolu zavřeli a Ťményi, který dojel s pláčem na krajíčku, seděl u večeře pln bujarosti.

Prvního října. – V Prešpurku před obědem. Onen a následující den do oběda U růže. Jen jsme tam vkročili, povídá číšník, že hned vedle hostince bydlí Ferenc Abaffy./⁹¹ Rovnou jsem se k němu odebral.

„Příteli, co tady děláš?“ – zeptal se polekaně a odložil violu. Domníval se, že jsem zběhl.

„Vezou nás do Brna.“

„Ale jak to? Vidím tě bez okovů a bez stráže!“

„Máme výborného velitele. Všechno nám dovolí.“

„Co je se Sušovským?“

„Odvezli ho do Štyrského Hradce.“

Zažil jsem s tím bláznem nejedno povyražení (Abaffy hovořil podivnou latinou a stultus v jeho ústech znělo jako sztull-tusz).^{/92} Byl mým sousedem na Budíně. Dlouho jsem nevěděl, koho vedle sebe mám, kdo to je, kdo si prozpěvuje jednu luteránskou písničku za druhou. Později jsem ho poznal po hlase a v noci jsem na něho zavolał: „Sušovský!“ a on zpět: „Kdo jsi? Já jsem Abaffy.“ – „Ó, příteli, co je s tebou?“ „Píšu ódu a pamflet proti Barkóovi.“ (Proti generálu Barkóovi, který byl hlavou budínských i peštských takzvaných špiclů).

„A v co doufáš?“

„Že budu propuštěn a nasmějeme se.“

To se také Abaffymu stalo. Jen jestli mi čtenář nebude zablívat bezbožnost, jíž jsem řal po Abaffyho slovech najevo.

Abaffy, blízký přítel Hajnóczyho, jakmile byl ve Vídni prvního srpna 1794 zatčen Martinović, ujistil se prostřednictvím Hajnóczyho, že jeho jméno nestojí nikde na žádném papíře a tím proti němu není důkazu. Na Szolártsika, vychovatele svých dětí se ovšem spolehl. Ale i tak bylo jisté, že potíže mít nebude, když všechno zapře, ačkoliv veškeré podezření padalo na něj. Kromě toho učinil objednávku, aby mu poslali pečené kuře, pečeného holuba etc., a bude-li v kosti stehýnka zářez, bude to znamení, aby mu poslali knížky a pomoci písmen označených v knize zprávy, kdo byli zatčeni a z čeho je podezírají. Na Abaffyho podezření nepadlo a on očekával, že bude propuštěn. Místo toho mu byl přečten rozsudek smrti. Pět minut poté ho nechali znovu předvést a teprve pak mu přečetli pravý rozsudek, který jej propouštěl na svobodu.

„Příteli,“ – povídá, „potřebovali příklad a proto bylo těch pět popraveno a vás vláčejí bahnem věznic. Ale jestlipak víš, že Sečenace,^{/93} sekretáře místodržitelství, propustili na svobodu proto, že je pravoslavný? Oni se před autoritou ruské církve sklánějí. Kde je tu nějaká spravedlnost? Maďarům srážejí hlavy, Sečenace však milosrdný soud propustí na svobodu.“

„Udělejme si hezký den“ – pravil Plecz a nechal přivést kadeřníka, dal si naondulovat vlasy, elegantně se ustrojil a po jeho pravici já, po levici György Szlávy, vyrazili jsme společně na procházku do města, kde byl jarmark. Když jsme kráčeli kolem primasova domu na Františkánském náměstí, naražil na nás jeden Pleczův známý:

„Co tu děláš, Pleczi?“

„Provázím tyto státní vězně do Brna.“

„Ty si ty své šprýmy nikdy neodpustíš.“

Já: „Ti nešťastníci jsme ale my.“

Němec v zeleném fraku se zhrozil a schlíple se měl k odchodu. Neučinil ani deset kroků, když se Plecz ozval:

„Otočte se pane Kazinczy, ten Němčourek na vás vyvaluje oči, jako byste byli zločinci Horia a Clošca.“^{/94}

„Není divu“ – povídám na to já, „na takové nešťastníky bych zíral zrovna tak. A ten Němec, jak se zdá, je dobrý člověk, i když je to Němec.“

Tak plynul náš rozhovor, když náhle prohlásil:

„Děti boží, proč bychom se žinýrovali! Jděte si, kam se vám zlíbí, jenom na večeri buďte U růže.“

„Své důvěry litovat nebudete, pane kapitáne“ – řekl jsem a vzal Szlávyho, který byl v Prešpurku poprvé, na hrad, do krásné Erdődyho zahrady a k jednomu knihkupci.

Plecz litoval, že nás ponechal samy sobě. Měli jsme v kapsách peníze a v Prešpurku byl jarmark. Nebylo nic snazšího než utéci. Szlávy šel večer do divadla, já domů. Plecz vyhlížel z okna a pokuřoval:

„A kdepak máte Szlávyho?“

„Buďte bez obav. Ten se určitě vrátí.“

Szlávy šel z divadla rovnou domů a zastihl Plecze s jednou dívkou ve vrstech.

2. října. – Oběd Prešpurk, na noc ve Stupavě.

3. října. – Oběd v Malackách, nocleh ve Svatém Jánú.

4. a 5. října. – Holič.

6. října. – Čejč, Těšany.

7. října. – Na oběd v Brně. – Kapitán Plecz nám řekl, že jíme naposledy v hostinci. Byli jsme veselí a věřili jsme tomu, co nám při odjezdu pověděl Novák, že se totiž budeme stravovat tak jako na Budíně, pak že nás Barkó převezme a už nebudeme pod civilním dozorem.

Po obědě se vydaly oba zasklené kočáry ke hradu, který stojí nad Brnem jako hrad nad Prešpurkem. Cestou se k našemu povozu přiblížil jeden voják z včerejšího transportu.

„Pane kapitáne“ – povídá, „račte, prosím, předat tohle Vrchovskému. Omylem ta věc zůstala na našem voze.“ (Byl to pytlík pudru.)

„Já mu to dám“ – řekl jsem, – „sem s tím.“

„Vy pane?“ – zeptal se. „Vždyť vy ho, pane, už nikdy nevidíte. Strčí vás do takové díry, kde nezahlédnete ani slunce, ani měsíc.“

Po těch slovech jsem div neomdlel. Než jsme dojeli na hrad, musel jsem z povozu pětkrát sestoupit, jako bych měl k obědu meloun.

Když jsme dorazili na hradní nádvoří, přistoupil k mému vozu jeden z důstojníků, kteří přibyli už včera, a povídá Pleczovi, že je dal gubernátor málem vsadit do želez za to, jak s námi po cestě vlídně nakládali a prosil, abychom je neprozradili. Pravil také, že naši druhové budou mít ve smyslu josefínských nařízení na stravu jen čtyři krejčary denně, ačkoliv oni předložili instrukce, které jim byly dány, že totiž vlastní peníze můžeme utrácet, jak se nám zlíbí. Gubernátor jim řekl, že tato instrukce se vztahuje jen na dobu cesty.

Plecz nadávaje slezl z vozu a požádal nás, abychom nevystupovali dřív, než nás budou volat.

„Ferenci“ – povídá Szlávy, – „jak budeš trávit svůj čas? Já si totiž hodlám objednat učitele na fortepiano.“

„Předplatím si vědecké časopisy, to nemůže být zakázané.“

Vedle našeho povozu se objevil kočár, jehož hřebci ržáli a měli na svých postrojích po třech střapcích.

„To je gubernátor“ – povídám, „kníže, dokládají to ty tři střapce.“

Gubernátor/⁹⁵ a guberniální sekretář Rosenberg či Rosenthal/⁹⁶ vystoupili z kočáru a vešli do jedné místnosti.

Zavolali mě, tak jsem šel. Ukázali mi mou celu – číslo jedna. Před velmi malým a velmi vysoko posazeným okýnkem byla šindelová stříška, která dělala světnici ještě temnější. V místnosti nebyl žádný nábytek; dokonce ani džbán.

Dveře se otevřely a vkročil jeden důstojník (plukovník Spielmann) v rudém lajblíku, se zlatými prýmky (v roce 1795 tak chodili štábní důstojníci):

„Můj pane, fy se tostat to rukou jetnoho tarebáka. Spatnout taty to pěkné brynty. Ale šádný strach, pane, fšak nebýt tak zle. Musím už jít, aby mě tu nenajít, když se opoztím. Bůh fás opatrovat, pane.“

Byly dvě hodiny po poledni, když přišel šilhavý profous./⁹⁷ V každé ruce držel jednu svíci. Za ním dva muži.

„Jeho Excelence, pan gubernátor!“ – pravil.

Vzájemně se sobě uklonili.

„Jak se jmenujete?“

„Odkud jste?“

„Sloužil jste?“

„Šlechtic?“

„Jel jste přes Prešpurk? Byl jste také v Rusovcích?“ (Rusovce jsou německy Karlsburg a maďarsky Oroszvár.)

„Co dělá hrabě Károly Zichy?“

„Nebyl doma. Oplácel návštěvu hraběti Esterházymu.“

„Jak snáší svou porážku?“

Neudržel jsem se a vehementně jsem opáčil:

„Hrabě jako muž, hraběnka jako žena.“

Hrabě Alois Ugarte (pozdější kancléř) poznal, že není radno pouštět se se mnou do řeči, a tak odešel, následován svým sekretářem, jakmile mi to slovo vyletělo z úst.

Půl hodiny na to se opět objevil ten šilhavý profous, zase se dvěma svícemi.

„Milostpane, následujte mne.“

Ještě nikdy mně nezněl titul milostpane tak příjemně. – Koho mezi vězni tak titulují, ten na tom nemůže být špatně, řekl jsem si. Vedl mě na konec chodby, kde se v rohu otvíralo do vyšších i nižších pater malé schodiště. Mě zavedl dolů!

Ke schůdkům jsem se ubíral chodbou v přízemí. Zde byla místnost číslo jedna, kde se mnou rozmlouvali gubernátor a před ním plukovník Spielmann (který se naučil v Pešti s německým přízvukem maďarsky). Po schůdkách jsem sestoupil do dolního podlaží. Předě mnou kráčel profous se dvěma svícemi, já za ním. Ačkoliv nesl v každé ruce po jedné svíci, měl jsem před nohama stále stín vrhaný profousovým tělem. Pravicí jsem tedy zatápal po stěně a levicí napřáhl ke zdi chodby. Ale ucukl jsem tak rychle, jako bych se dotkl hada v trávě. Na mé dlani ulpěla skalní plíseň. Profous otevřel kobku, která měla číslo 14, ačkoliv byla na této chodbě čtvrtá. Zhrozil jsem se, když po otevření vyrazil proti mně puch zatuchliny. Nebylo tu bíleno, co je hrad hradem. Na dřevěném nočníku seděl jeden vězeň s kurdějemi a plival po zdech sliny, jež se tam stékaly do svislých linek a zanechávaly po sobě tu bledou, tu rudou stopu. Byla to odporná podívaná. Od jedné zdi ke druhé táhl se trám a na trámu položená prkna, jaká bývají pod koňmi v konírnách. Nemohl jsem ten puch vystát, a proto jsem vykročil na pryčny a rázně přistoupil k oknu.

„Co si přejí, milostpane?“ – zeptal se profous.

„Otevřít. Vždyť bych tu v tom puchu padl.“

„Okno se otvírat nebude.“ Na to on, zadržávaje při každé slabice.

„Proč?“

„Tady se na nic neptá.“

A tu jsem teprve pochopil, zač je titul milostpane.

Ze zmíněného trámu viselo zplihle osm řetězů. Jedním koncem byly k trámu přišroubované.

Jizba sloužila za noční špeluňku těm, kdo čistili ulice.

Profous přišel zase za hodinu.

„Milostpane, na vaše slovo kavalíra, dejte sem všechno, co máte cenného.“

Dal jsem mu svou tobolku, která byla plná peněz, hodinky a ukázal jsem mu na prstě prsten, který mi v mém budínském zajetí darovala Pepi Rudnyáková (nyní vdova po hraběti Vincenci Batthyany),⁹⁸ a zapřísahal jsem ho všemi svatými, ať mi ten prstýnek ponechá.

„Ne.“

„Pane, přišijte ho dospod k mému kožíchu, jen ať mi zůstane.“

„Ne.“ Chtěl jsem mu dát několik zlatých, ale bál jsem se, že mě ještě udá.

„Peníze spočítané nemám.“ – Řekl jsem, aby si vzal, kolik chce. Odešel.

Očekával jsem, že mi donese moje věci na spaní, ale on nepřišel. Na pryčnách byl slamník a jedna houně. Lehl jsem si tedy na ně, z šatů si udělal polštář a přikryl se kožíchem. Usnul jsem tak dobře, jako by mě položila na lože nejkrásnější žena na světě. Naštěstí jsem byl dobře vychován, a z toho, že mi nedonesli postel, jsem si nic nedělal.

Druhý den přišel profous s hliněným hrnkem. Na hrnku nesl půl komi-sárku.

„A kde je moje jídlo?“

„Tohle je vaše jídlo.“

„Jakpak to? My přece máme dovoleno nechat si uvařit, co máme ve svých pytlicích a minulé transporty vám to musely přece taky říct.“

„Tady se žádné otázky nekladou“ – odvětil a odešel.

Byla to jedna velká brambora a malý kousek hovězího masa. Druhý den byly halušky s kouskem hovězího. Třetí den krupice z ječmene s kouskem hovězího. Tyto tři chody se pak střídaly až do prosince. Tak nařídil Josef II., aby vězeň, ať je to kdokoliv, nedostával denně víc než čtyři krejčary, z čehož profous ještě jeden ukradl. Je s podivem, že to mohlo tak zůstat. Jenže člověk, který sedí v šatlavě, mnoho nejí, a proto nemohu říci, že by mě to živování nějak příliš skličovalo. Právě utrpení je utrpení duše.

Od 7. října jsem neměl lepší stravu, lepší postel a ani knihy. Puch žaláře mi nadmul žaludek do té míry, že jsem byl nucen obrátit se na lékaře. Ten nešťastník mi naprosto bezdůvodně dával pít lopuchový kořen, což mne ještě víc oslabovalo. V posledních listopadových dnech, když ke mně přišel gubernátor, jsem kvůli tomu nemohl ani povstat ze slamníku.

„Co to znamená? Tento pán přede mnou nevstane?“ – zeptal se profou-
se.

„Vaše Excellence, to je ten pán, co jsem vám o něm říkal, že je na smrt
napuchlý.“

„Vzchopte se. Bude to lepší“ – pravil gubernátor. – „Mám instrukce, aby
všichni, kteří sem přijdou, byli takto opatřeni, jak jste byl i vy. Dnes jsem
obdržel příkaz od arcivévody, vašeho místodržícího (nynější palatin),^{/99} že se
můžete stravovat z vlastního a že vám mám vydat vaše ložní prádlo, cestovní
kufř a knihy. To se má stát od zítřka. K přehmatu došlo tak, že důstojníci
nepřinesli pro váš zdejší pobyt žádné instrukce.“

Poděkoval jsem a požádal ho, aby dal otevřít mé okno. Stal jsem se obě-
tí sirných výparů. Okno bylo přišroubované.

„Dobrá“ – pravil, „zítra sem dám poslat zámečnicka.“

„Jakže?“ – povídám celý rozohněný. „Vaše Excellence přece vidí, že co
jsem trpěl, trpěl jsem protiprávně, až se to stalo příčinou choroby, která mne
vhání do náruče smrti a Vaše Excellence sem nedá ještě ani dnes vpustit zá-
mečnicka?“

„Zámečnick bydlí až dole ve městě. Už je večer a kdyby se zavřely brány,
musel bych tu zůstat do rána i já.“

„Excellence, máte v rukou moje peníze. Zaplatím fiakr. Vdechovat puch
plesniviny je víc než utrpení.“

„Dnes to nejde.“

„Dovolte mi tedy, Excellence, vyrazit okno.“

Zaváhal a svolil. Domníval se, že počkám, až odejde.

Já však, jako sotva několik dní staré mládě, které nohy ještě neunesou,
vyvrávorál jsem po pryčnách k oknu, kde byly opřeny mé čížmy s ostruha-
mi, vyrazil jsem sklo a vystrčil nos z okna. – To ho dojalo.

„Poslouchal“ – povídá profousovi. – „není nahoře jedna cela prázdná?“

„Teď ne, ale do dvou týdnů.“

„Aniž by čekal na můj další rozkaz, převede potom toho pána hned na-
horu.“ A s tím odešel.

Ne v polovici prosince, ale až 21. prosince, kdy už jsem nedoufal, že mě
převedou, přišel a odvedl mě s sebou.

Moje plíce odvyklé čistému vzduchu a náhlá změna měly za následek, že
jsem na schůdkách omdlel. Polili mě vodou. Sotva jsme opět vykročili, už
jsem zase omdlel. Probral jsem se teprve v profousově světnici.

Jakýsi letitý muž s pouty na rukou tam profousovi linkoval papír k účet-
nictví.

„Také vy jste postižený?“

„Ba pravda, jsem, a věru jak.“

„Jak dlouho trpíte?“

„Čtyřiatřicet let!“

Strašlivá justice! I kdybys zabil čtyřiatřicet bohů, snad by to nebylo tak nespravedlivé, jako to, co učinili s tebou! – ozval se ve mně svatý hlas lid-skosti.

Profous mě odvedl do čísla jedna, které se nachází v rohu mezi severním a západním křídlem, a to tak, že vedle může být ještě jedna cela, neboť okno je tu jen na jedné stěně. Oním směrem dolů k mostu byl mým sousedem můj milý přítel Pál Uza, na druhé straně Smetanovič; zde János Rosti. Než nám vrátili naše knihy, povídal jsem si s Uzou vyklepáváním na zeď: a jeden úder, b dva, c tři, k deset, p patnáct... Dosáhli jsme v tom takové rychlosti, že jedné neděle od sedmi hodin ráno do dvanácti jsme prodiskutovali všechna pro i proti nesmrtelnosti duše a zmrtvýchvstání. Rosti onemocněl. Jeho hypochondrii samota ještě prohlubovala. Chtěl se zabít. Nabádal jsem ho, ať píše verše. To jeho mysl trochu rozjasnilo.

21. ledna zrána, ve výročí strašlivé smrti Ludvíka XVI., přišel ke mně profous. To už jsme spolu mluvili latinsky, aby služebnictvo nerozumělo, o čem je řeč.

„Ustrojte se. Pojedeme do jiného domu.“

„Víte, že nejsem zdráv. Pojedu tak, jak jsem. Jen o to vás prosím, dejte mi pohodlné lůžko.“

„Musíte se obléct. Pojedeme vozem.“

Když jsme se spustili s hradu, poprosil jsem, aby mne provedl městem, neboť jsem Brno při našem příjezdu neviděl.

„Udělám to pro vás, ale jsem zvědav, jestli budete mlčet, až vás pustí na svobodu.“

Dal otevřít bránu. Bylo ještě tak brzy ráno, že jen ve čtyřech místnostech hořely svíce. Neviděl jsem nic, jen tolik, že ulice jsou křivolaké, úzké.

Když jsme vyjeli z města, zabočil náš kočí do leva, na východ. Předě mnou se zabělelo cosi, co tvarem připomínalo klášter.

„Co je to? Vzpomínám si, že v říjnu, když jsme tady obědvali, nám říkali, že tímhle směrem je zábrdovická káznice.“

„Ano, je to káznice“ – řekl.

Začal jsem láteřit:

„Jakže?“ – povídám, „což jsem snad už dost netrpěl? K mé trýzni musíte přidávat ještě i hanbu? Kéž bych byl zahynul na Budíně.“

„Pro lásku boží, neprozradte, že jsem vám řekl, že je to káznice. Mohli by mě za to dát zavřít.“

„Vem vás i ten váš arest čert!“ – řekl jsem a kočár zastavil před schodištěm.